

PÕHISEADUSE ASSAMBLEE

KAHEKÜMNE ÜHEKSAS ISTUNG

3.apriil 1992

Juhataja (T.Anton): Tere hommikut lugupeetud assambleistid! Kell on 11.01, teie pulditablool on küll kirjas 10.01, aga nagu näha, on Assamblee jõudnud ajast ette. Palun kõigepealt läbi viia kohaloleku kontroll. Õiguseaegselt on kohale jõudnud 19 assambleeliiget. Teen juhatuse poolt teile ettepaneku võtta täna päevakorda sama küsimus, mida me arutasime nädal tagasi ja nimelt, redaktsioonitoimkonna poolt tehtud ettepanekute läbiarutamine põhiseaduse eelnõu teksti muutmiseks. Panen juhatuse ettepaneku päevakorra kohta hääletusele. Kes on selle poolt, et meil on täna päevakorras sama küsimus, mida me arutasime nädal aega tagasi: redaktsioonitoimkonna ettepanekute arutamine põhiseaduse eelnõu muutmiseks. Hääletame, palun! 17 on poolt, vastuhääli ei ole. Otsus päevakorra kohta on vastu võetud. Meil oli pr.Hänniga selline kokkulepe, et juhatus pakub kõigepealt talle sissejuhatavalt sõna ja seejärel me hakkame käsitlema kõiki neid küsimusi, mis on teie ees väljajagatud materjalides, paragrahv haaval. Kõigepealt on sõna redaktsioonitoimkonna esimehel pr.Liia Hännil.

Palun.

L.Hänni: Lugupeetud juhataja, austatud kolleegid! Põhiseaduse Assamblee eelmisest istungist möödunud aja jooksul jätkas redaktsioonitoimkond tööd põhiseaduse eelnõu kallal ja meie kogemus on, et seda eelnõu teksti saab viimistleda. See töö võiks ilmselt kesta lõpmatuseni, kuid täna toome me teie ette oma ettepanekud. Kui te olete jõudnud selle tabeliga juba tutvuda, siis on siin meie ettepanekute koguarv 27. See võib tunduda üsnagi pikk loetelu, kuid täpsemal vaatlemisel te näete, et enamus neist ettepanekutest on redaktsioonilist laadi, üksikud sõnad on asendatud veidi teistsuguse varjundiga sõnadega. Võib ilmselt öelda, et on rohkem maitse küsimus, aga me siiski arvasime, et kui meil on võimalus veel eelnõu viimistleda, siis tõime ka need ettepanekud täna teie ette. Peale redaktsiooniliste parandusettepanekute on täpsustatud mõningates sätetes. Näitena võib tuua ettepaneku nr.3, kus on lisandunud üks sõna, mis võib omada sellist juriidilist tagajärge, et ta näitab, millisel juhutumil võib kinnipeetu hakata näiteks vaidlustama oma kinnipidamist. Ja on ka mõningad täiendused. Need puudutavad eelkõige piiranguid, mis käivad 2.peatükis olevate põhiõiguste ja vabaduste kohta. On ka sisse toodud mõned uued regulatsioonid, mida me varem arutanud ei ole. Näiteks ettepanek nr.9, mis annab seadusandjale võimaluse piirata mõnede riigiteenistujate kuulumist

erakondadesse ja tegelemist ettevõtlusega. Ilmselt neid põhimõttelisi lisandusi peaksime me arutama ka sisuliselt. Need praegused ettepanekud teise peatüki kohta on sündinud koostöös hr.Jüri Põlluga, kes oli meie teise peatüki uue redaktsiooni ettevalmistamisel põhiline nõuandja. Ka seekord leidis ta mitmetes sätetes veel vajadust teha väikesi muutusi, samuti pöördusime redaktsioonitoimkonna nimel ülemkohtu esimehe hr.Kirikali poole, et teada saada, kas sellistes formuleeringues on need sätted kohtule arusaadavad ja kohtus rakendatavad. ka temalt saime me mõned tähelepanekud 2.peatüki sätete muutmiseks.

Nii et kokkuvõttes ma ei hakka teile praegu tutvustama üksikasjalikult üksikute parandusettepanekute sisu. Ilmselt töökäigus me jõuame kõiki neid põhjalikult arutada. Ainult niipalju veel, et eraldi me pidasime vajalikuks tuua teie ette ettepaneku nr.27 all, kus enne selle ettepaneku arutamist tuleks otsustada, kas me pöördume tagasi küsimuse juurde, kuidas tuleks vabariigi president valida, sest me oleme seda korduvalt oma istungitel käsitlenud, aga kuna see teema on endiselt palav, siis me arvasime, et redaktsioonitoimkonnal üksina ei ole siin õigust otsustada ja Assamblee peaks langetama oma lõpliku seisukoha. Nii et see on lühikene tutvustus meie senise tegevuse ja selle materjali kohta, mis on teile välja jagatud. Kui tekib küsimus lisa suhtes, siis see on lisatud selleks, et hõlbustada paragrahv 91, valit-

suse moodustamise korra arutelu, kus hr.Adamsil olid omapoolsed seisukohad. Aitäh.

Juhataja: Suur tänu, pr.Hänni. Palun, kas selle sissejuhatava osa kohta on teil küsimusi? Kas on küsimusi, enne kui me hakkame arutama tehtud ettepanekuid paragrahvi haaval? Hr.Arjukese, palun.

R.Arjukese: Lugupeetud ettekandja, mul on küsimus, aga see puudutab ühte konkreetset paragrahvi, võib-olla, ma ei tea, kas...

Juhataja: Kui on võimalik, lepiksime nii kokku, et järjest arutame kõiki neid ettepanekuid, mida redaktsioonitoimkond on meile esitanud. Palun, kas on üldisi küsimusi? Ei ole. Niisiis, pr.Hänni, palun siiski pulti tagasi. Hr.Korrovits palub sõna. Palun.

V.Korrovits: Austatud ettekandja, mis kaalutlustel sai sisse võetud küsimus presidendi valimisest, sest see on teatavasti meil läbi hääletatud mitu korda, selle alusel on vastu võetud ka kogu põhiseaduse eelnõu tekst ja nüüd tuleb see jälle. Palun seletage, mis kaalutlustel?

L.Hänni: Ma juba juhtisin tähelepanu sellele, et see ettepanek tabelis on vormistatud kaheosalisena. Kõigepealt tuleb Assambleel langetada otsus, kas pöördutakse selle küsimuse juurde tagasi. Redaktsioonitoimkond leidis, et kuna sellel küsimusel

võib olla määrav osa põhiseaduse eelnõu saatusele, siis ainult redaktsioonitoimkonna otsustus selle kohta, et seda küsimust mitte enam arutada, võib tõstatada küsimuse meie toimkonna liiga suurtest volitustest. Kõigepealt otsustagem, kas seda küsimust arutada ja kui seda arutada, alles siis sisulised ettepanekud.

Juhataja: Tänan. Rohkem küsimusi ei ole ja ma palun, et pr. Hänni tutvustaks meile esimest ettepanekut, mis puudutab paragrahvi 11.

L. Hänni: Ma loodan, et see käsitelu ei tule nii pikk ja vahepeal tulevad niikuinii sõnavõttud, kus ma saan ka ehk maha istuda.

Esimene ettepanek paragrahvi 11, see on redaktsiooniline parandus. Lihtsalt tundus, et "rakendatavat piirangut" mõjub kroonulikumalt, kui öelda lihtsalt "need piirangud". See ei ole sisuline parandusettepanek, vaid ainult kosmeetika.

Juhataja: Kas keegi soovib sõna? Või me saame asuda hääletama. Sõnavõttusoove ei ole. Palun veel kord läbi viia kohaloleku kontroll ja me asume hääletama. Saalis on 21 assambleeliiget ja esimesena tuleb meil otsustada küsimus paragrahvis 11.

Kes on selle poolt, et viia paragrahvi 11 redaktsiooniline parandus vastavalt redaktsioonitoimkonna ettepanekule? Hääletame, palun! 19 poolt, vastuhääli ei ole, otsus on vastu võetud, teha redaktsiooniline parandus paragrahvis 11.

Teine ettepanek, palun.

L.Hänni: Teine ettepanek puudutab paragrahvi 12 1.lõiget. Siin on kaks täpsustust. Kõigepealt on sisse toodud diskrimineerimise mõiste ja teiseks loetelu, mille põhjal isikut ei tohi diskrimineerida. Need parandusettepanekud on sündinud kõigepealt selle mõjul, et viia selle sätte sisu paremini kooskõlla rahvusvaheliste konventsioonide tekstidega, kus räägitakse diskrimineerimise keelamisest. Meie senine formuleering "kõik on seaduse ees võrdsed, sõltumata tunnustest," jättis lahtiseks küsimuses, kas see säte on ettekirjutus ainult seadusandjale, kes oma seadusloomes peab lähtuma kõigi isikute võrdsusest, võib peab siin olema ka laienev tõlgendus mitte ainult seadusandjale, vaid kõigile riigivõimu institutsioonidele. Rahvusvahelised konventsioonid tõlgendavad diskrimineerimist laiemas mõttes kui üldist keeldu teha inimeste vahel vahet, sõltuvalt nendest tunnustest, mis on üles loetletud. Ja selletõttu, et ka meie antud säte laieneks mitte ainult seadusandjale, vaid ühiskondlikele suhetele laiemalt. Me pidasime seda vajalikuks täpsustada, nii nagu see praegu väljajagatud redaktsioonis kirjas on. Peale selle ei anta rahvusvahelistes konventsioonides ammendavat loetelu nendest tunnustest, mille alusel ei tohi eristada isikuid, vaid on alati jäetud see lahtiseks, võimaldades sisse tuua täiendavaid tunnuseid. Meie eelnev loetelu oli ammendav ja see kergitas üles

mitmeid küsimusi, kas teiste tunnuste alusel, näiteks vanuse põhjal, võiks lubada diskrimineerimist. Me leiame, et siin tuleks viia meie tekst kooskõlla tavalise inimõiguste konventsioonide stiiliga. Küll aga tuleb selgituseks öelda, et avatud loetelu ei tähenda, et me ei tohiks siiski eristada isikuid. Tuleb vahet teha diskrimineerimise ja diferentseerimise vahel. Diskrimineerimine on see, kui isikute vahel tehakse vahet põhjendamata. Näiteks kodanike ja kodakondsuseta isikute või teiste riikide kodanike vahel vahe tegemine, mis on ka meie põhiseaduse mõnedes sätetes, ei ole diskrimineerimine, vaid põhjendatud vahetegemine, tulenevalt nende inimeste õiguslikust staatusest. Need on põhjendused, miks me muutsime paragrahvi 12 1.lõiget.

Juhataja: Tänan. Palun, kas on küsimusi teise ettepaneku kohta, kas on soovi sõna võtta. Küsimusi ei ole, sõnasoovijaid ka mitte. Asume hääletama. Kes on selle poolt, et viia paragrahv 12 1.lõikesse sisse parandus vastavalt redaktsioonitoimkonna ettepanekule, hääletame palun. 24 poolthäält, vastuhääli ei ole. Otsus on vastu võetud, et paragrahv 12 1.lõikesse viiakse sisse parandus vastavalt redaktsioonitoimkonna ettepanekule. Kolmas ettepanek, palun.

L.Hänni: Kolmas ettepanek puudutab paragrahv 20 2.lõike punkti kolm. Ja ettepanek on täpsustada, lisandub sõna "põhjendatult". Miks me pidasime vajalikuks sellist täpsustust on see,

et juhul kui isik peetakse kinni ja temalt võetakse vabadus, peab see tegu igal juhul olema põhjendatud objektiivsete asjaoludega, välistamaks, et ametiisik võtab ainult oma subjektiivsete kahtlustuste alusel kelleltki vabaduse. See annab isikule, keda on kinni peetud põhjendamatu, õiguse nõuda hüvitust nende kahjude korvamiseks ja seega kaitseb isikut omavoli vastu.

Juhataja: Tänan. Palun, kas on küsimusi kolmanda ettepaneku kohta. Kas soovite sõna võtta? Hr. Arjukese, palun.

R. Arjukese: Ma vaidleksin vastu sellele sõnale "põhjendatult". Minu arvates see annab sellele paragrahvile liiga suure määramatuse. Seal on juba, et vabaduse võib võtta ainult seaduses sätestatud juhtudel ja korras. Ja sellest ilmselt piisab. Kelle ees ja millistel juhtudel peab põhjendama. Minu arust on see paragrahv kaunis ebamäärane.

L. Hänni: Ma püüab veel kord seletada, et selle ühe sõna lisamine tähendab seda, et peavad olema objektiivsed asjaolud, mis teevad vajalikuks isiku kinnipidamise. Ei piisa sellest, et subjektiivselt võib ametiisikule tunduda, et antud isik on korda saatnud süüteo, vaid tal peavad olema teatud objektiivsed kriteeriumid, mille alusel ta tegutseb. See on põhjendus, miks me pidasime vajalikuks selle sõna lisada.

Juhataja: Hr. Seppa, palun!

Ü. Seppa: Mulle tundub, lugupeetud ettekandja, et sõna "põhjendamatu" ja sõna "põhjendatud" on piiritlematud mõisted ja nende maht ei ole siin määratud nii, et selliseid sõnu tarvitada. See ei anna mitte midagi. Tänan.

Juhataja: Tänan. Hr. Järlik.

R. Järlik: Lugupeetud juhataja, lugupeetud pr. Hänni! Inimest võidakse kahtlustada süüteo ja inimene võidakse osavõtu eest süüteo süüdi mõista. Ei põhjendatud kahtlustamine ega ka põhjendamatu kahtlustamine minu arvates siin mitte midagi ei anna.

Juhataja: Tänan. Küsimusi ja sõnavõtte rohkem ei ole. Vabandan. Hr. Korrovits, palun.

V. Korrovits: Austatud pr. Hänni. Ei ole selge, kuidas saab siin rääkida subjektiivsusest, kui kogu see loetelu algab lausekatkega "seaduses sätestatud juhtudel". See juba välistab iga suguse subjektiivsuse.

L. Hänni: Antud täiendus on pigem ettekirjutus seadusandjale, et ta vastavas seaduses annaks need objektiivsed kriteeriumid, mille puhul riigiametnik võib isikut kinni pidada selle alusel, et ta kahtlustab teda süüteo toimepanemises. See on tõepoolest varjundi vahe, aga ta on siiski garantii kodanikule, et tema vabadusi ei hakataks piirama kergekäeliselt.

Juhataja: Täna. Kui te oleksite sellega nõus, siis juhatus edasi talitakse järgmiselt. Küsimuse esitamiseks saaks viimasena sõna Tiit Käbin, pärast seda saaks lõppsõna pr.Liia Hänni ja siis hääletaksime. Palun, kas on proteste asja sellise käsitlemise vastu, ei ole. Täna. Hr.Käbin.

T.Käbin: Lugupeetud juhataja, lugupeetud pr.Hänni, lugupeetud kolleegid! Mulle tundub, et asi on piisavalt selge, sest pr.Hänni minu arvates lühidalt ja täpselt põhjendas nende kahe mõiste vahe, ja öelda siin, et põhjendatud ja põhjendamata on määramatud mõisted, näitab minu arvates, et asjast ei saada aru. Sisu ongi ju nimelt selles, et kui peetakse keegi kinni kuriteos kahtlustatuna, lihtsalt kellegi suval, kellegi tahtel ega ole põhjendatud kahtlustusi, siis sellele inimesel on 100% garantiid saada seaduses ettenähtud korras kohtu korras hüvitust. Tähendab, see aitab vähendada ametivõimude kuritarvitusi ja omavoli ja on suunatud sellele, et kaitsta üksikisikut. Ma arvan, et me peaksime hääletama ja lahendama selle lihtsa küsimuse. Täna.

Juhataja: Täna. Pakun pr.Hännile kolmanda ettepaneku osas lõppsõna. Üks hetk, palun, hr.Rätsepal on protest.

J.Rätsep: Austatud kolleegid, ma juhiksin siin täpsustamise mõttes tähelepanu ühele vääratusetele, mis minu arvates võib olla sisuliselt tähtis, mis tuleks ära parandada. Peaks olema minu arvates kahtlustatu asemel kahtlustatav, sest kahtlustatu on nii-

sugune vorm, mida kasutatakse eesti keeles nende suhtes, keda kunagi kahtlustati teatavas tähenduses. Teiseks, kriminaalõiguse üldkeeles või senises praktikas on kahtlustatu mõiste täiesti ilma kahtlusest defineeritud. Isegi kriminaalseadustiku üldosas on selline mõiste lahti mõtestatud, meil ei ole hirmu, et siin midagi kahtlast või subjektiivset juhtub, aga minu arvates see täpsustus oleks võib-olla kaalumist väärt ja sellepärast ma protsessi korras segasingi üldist korda, vabandan.

Juhataja: Tänan. Lõppsõna on pr.Hännil, palun.

L.Hänni: Sisulisteks põhjendusteks mul ei ole enam palju lisada nendele, mida ma juba ütlesin ja mida ka hr.Tiit Käbin kokku võttis. Me oleme jõudnud aga oma põhiseaduse viimistlemises juba sellise detailsuse astmeni, kus tõepoolest oleks väga ja väga vaja olnud, et meil viibivad saalis oma ala kõige paremad spetsialistid, ja teine moment, millele ma tahaksin tähelepanu juhtida, on ühe sõna kaal põhiseaduses, sõna "põhjendatult", valandab seadusandja jaoks teatud protsessid, mis viivad selleni, et isikud saavad parema seadusliku kaitse oma põhiseaduslikule õigusele kui ilma selle sõnata. Nii et mõelgem põhiseaduse terminite kaalu üle!

Juhataja: Tänan. Me asume hääletama.

Kes on selle poolt, et viia paragrahv 20 2.lõike alapunkti 3 sisse parandus vastavalt redaktsioonitoimkonna ettepanekule?

Palun hääletame. Poolt on 18, vastu 3, Assamblee võttis vastu otsuse viia paragrahv 20 2.lõike alapunkti 3 sisse parandus vastavalt redaktsioonitoimkonna ettepanekule. Hr.Ermil oli käsi püsti, see on protesti märk. Palun.

A.Erm! Tänan, hr.juhataja! Tähendab, tegelikult ei ole tegemist protestiga, ma lihtsalt hr.Rätsepa nii-öelda viitel tundub mulle ka, et õigem oleks mõiste "süüteo põhjendatud kahtlustatava". Võib-olla siia on viga sisse tulnud, äkki me peame ära parandama.

Juhataja! Tänan, hr.Erm. Ma soovisingi teha redaktsioonitoimkonnale järgmise ettepaneku. Mitte kiirkorras täna vastu võtta otsuseid ühe või teise redaktsioonilise muudatuse tegemiseks. Juhatusel on ettepanek, et me saaksime tõenäoliselt viimast korda kokku nädala pärast ja ma palun, et redaktsioonitoimkond täpsustaks, kas paragrahvi 20 2.lõike alapunktis 3 sõna "kahtlustatu" vastab kriminaalõiguse väljakujunenud terminoloogiale või tuleks sisse viia see parandus, mille ettepaneku tegi hr. Rätsep? Kuid juhatusel poolt ma veel kord teeksin ettepaneku mitte kiirkorras, ilma et redaktsioonitoimkond oleks asja põhjalikult arutanud, sisse viia redaktsioonilisi muudatusi. Kas hr.Rätsep on sellise lähenemisega päri? Tänan. Neljas ettepanek palun.

L.Hänni: Neljas ettepanek. Paragrahv 22 3.lõikes asendada sõna "kohustada" sõnaga "sundida". Kui me mõtleme meie varasemate tekstide peale, siis oli seal "kedagi ei tohi sundida tunnistama iseenda või oma lähedaste vastu", kuid redaktsiooni käigus tegid keelenõuandjad ettepaneku, et siin tuleks kaaluda termini "sundida" asendamist, kuna see võib viidata eelkõige füüsilisele sunnile ja vägivallale. Ent nüüd veelkordselt koos juristidega kaaludes selle termini tähendust, süvenes siiski veendumus, et "sundida" võimaldab välistada nii füüsilise kui ka moraalse sunni isikule. Kui me ütleksime: kedagi ei saa kohustada tunnistama, siis tähendab see ainult seda, et me ei saa teha talle mingeid ettekirjutusi, aga antud kujul ei tohi see ka kohus oma menetluses avaldada sellist mõju, mida võiks käsitleda sunnina. Tänan.

Juhataja: Palun, kas teil on küsimusi? Kas on soovi sõna võtta? Hr.Runnel, palun.

H.Runnel: Lugupeetud ettekandja, kumb sõna jääb nüüd lõplikult, kas lähedase ja lähedaste? Ka see on aeg-ajalt liikunud, võib-olla kogemata.

L.Hänni: Selles redaktsioonis on see "oma lähedaste vastu".

H.Runnel: Tänan.

L.Hänni: Selle mitmusliku vormi peaks lahti kirjutama ka seadusandlus, täpsustades lähedaste ringi, kelle suhtes kõnealune lõik rakendub.

Juhataja: Hr.Niitsoo, palun.

V.Niitsoo: Austatud ettekandja! Seda lõiku lugedes tekkis mul selline mõte, et kui kedagi ei saa sundida tunnistama iseenda ja oma lähedaste vastu, siis on see loetelu ammendav ja tähendab, et teiste vastu saab küll. Siin on ilmselt tahetud öelda, et keegi ole kohustatud siiski iseenda kohta tunnistusi andma, et hädaseisundis ta võib rikkuda seadusi, tunnistusi mitte anda või anda valetunnistusi, kuid mitte seda, et ta tunnistustest üldse saaks keelduda. Kas seda lõiku ei peaks sellest vaatevinklist ikkagi natuke täpsustama? Muidu jääb kõlama mõte, et teiste vastu võib tunnistusi andma sundida. Aitäh.

L.Hänni: Siin on tõepoolest tähendusvarjundi vahe. Kindlasti ei peaks seda sätet tõlgendama niimoodi, et ülestunnistuste saamiseks võiks inimest füüsiliselt piinata, see on põhiseaduse teiste sätetega keelatud. Sõna "kohustada" võib võtta tõesti kui seadusega pealepandud õigust või kohustust teatud viisil toimida, aga "sundida" võib tähendada seda, et võetakse arvesse kõik need tegelikud asjaolud, mis kohtumenetluses ilmnevad, ja isik, kelle suhtes võimud rakendavad teatud surveabinõusid, võib sellele sättele toetudes oma õigusi kaitsta. Aga ma loodan, et siin võtavad sõna ka meie lugupeetud juristid, kriminaalõiguse asjatundjad, kes selle vahe ehk oskavad paremini lahti mõtestada. Praeguses õigusterminoloogias on ta läinud käiku kujul "kedagi ei tohi sun-

dida" ja ilmselt on see ka üks põhjus, miks juristid leidsid, et tuleks traditsioonilise väljendi juurde tagasi pöörduda.

Juhataja: Hr.Salum, palun.

V.Salum: Võib-olla väldiks probleemi see, kui sõnastada nii: kedagi ei tohi kohustada (või sundida) iseenda või teiste vastu, iseenda ja teiste vastu.... Võib-olla see lahendaks probleemi. Tänan.

Juhataja: Hr.Kama, palun.

K.Kama: Lugupeetud Assamblee! Kõigepealt vastuseks hr.Salumile. Kahtlemata saab kohustada tunnistama ka kellegi vastu ja kuriteost mitteteatamine on samuti kuritegu jne. Aga ma katsun umbes seletada, millest lähtus redaktsioonitoimkond, kui ta nüüd uuesti pöördus tagasi selle sundimise sõna juurde. Nimelt me leidsime, et sõna "sundima" on laiem ja hõlmab nii moraalset kui ka füüsilist sundi, see hõlmab riigivõimu sundi kui ka ametiisiku konkreetset sundi. Kui me jääme kohustamise termini juurde, siis ei ole aga sugugi selge, et see hõlmaks ka näiteks konkreetset ametiisiku omavoli. See on kõik.

Juhataja: Suur tänu. Palun, kas meil on võimalik asuda hääletama? Hr.Rätsep, palun.

J.Rätsepi Ma lisaksin veel ühe täpsustava aspekti. Sõna "kohustada" ei ole selles tekstis päris õnnestunud sellepärast, et enne ülekuulamise algust, nii eeluurimisel kui ka kohtus, võe-

takse teatav kohustusallkiri selle kohta, et inimene räägiks tõttega keelduks ütluste andmisest. Sel ajal hoiataja, kas uurija või kohus, ei ole teinekord veel teadlikki, millised suhted võivad ülekuulataval olla teatava isikuga, ja niisugust kohustusallkirja võtmist võidakse juba tõlgendada selle põhiseaduse sätte rikkmisena. Sundida on selles mõttes eestikeelse sisu poolest tööpoolest õigem termin kui kohustada. Tänan.

Juhataja: Tänan. Asume hääletama. Kes on selle poolt, et teha paragrahvi 22 3.lõigus parandus vastavalt redaktsioonitoimkonna ettepanekule? Hääletame, palun. Poolt on 19, vastu 2. Assamblee võttis vastu otsuse teha paragrahvi 22 3.lõigus parandus, mille esitas redaktsioonitoimkond. Viies ettepanek, palun.

L.Hänni: Paragrahv 23 1.lõik. Siin on sisuline täpsustus, millise seaduse alusel inimest võib süüdi mõista ja millise alusel mitte. Meie eelmises redaktsioonis oli: "Kedagi ei tohi süüdi mõista teo eest, kui seda tegu ei tunnista kuriteoks seadus, mis on jõustunud enne teo toimepanemist." Tähtis ei ole mitte aeg, millal seadus on jõustunud, vaid asjaolu, et ta on jõus teo toimepanemise ajal. Sellepärast on meil ettepanek sõnastada esimese lõigu lõpp järgmiselt: "...mis oli jõus teo toimepanemise ajal."

Juhataja: Tänan. Küsimusi ja sõnasoove ei ole. Me asume hääletama. Kes on selle poolt, et teha paragrahv 23 1.lõigus parandus vastavalt redaktsioonitoimkonna ettepanekule? Hääletame,

palun. Poolt on 21, vastuhääli ei ole. Assamblee võttis vastu otsuse parandada paragrahvi 23 1.lõiku vastavalt redaktsiooni-
toimkonna ettepanekule. Kuues parandusettepanek, palun.

L.Hänni: Paragrahvi 24 3.lõigus on ettepanek lisada sõnad "perekonna- ja". Nii et need piirangud, millal kohus võib seaduses sätestatud juhtudel ja korras oma istungi või osa sellest kuulutada kinniseks, oleksid ka inimeste perekonna- ja eraelu kaitseks. Siin on lihtsalt täpsustus, kuna perekonna- ja eraelu kui mõistepaar käib tavaliselt koos, sest koos nad väljendavad inimese privaatsuse kaitset.

Juhataja: Tänan. Kas on küsimusi? On sõnavõtusoove? Ei ole. Asume hääletama.

Kes on selle poolt, et teha paragrahvi 24 3.lõigus parandus vastavalt redaktsioonitoimkonna ettepanekule? Hääletame, palun. Poolt on 23, vastuhääli ei ole. Assamblee võttis vastu otsuse parandada paragrahvi 24 3.lõiku vastavalt redaktsioonitoimkonna ettepanekule. Seitsmes ettepanek, palun.

L.Hänni: Hr.juhataja, kui tohib, siis ma toaksin selle paragrahvi juures esile veel ühe probleemi, mis ehk vääriks Assamblees arutamist, kuid mis kahjuks ei sisaldu meie ettepanekute tabelis, kuna redaktsioonitoimkonnas oli nii poolt- kui vastuargumente. Vist on õigem see asi siiski kollektiivselt läbi arutada. Küsimus puudutab paragrahvi 24 viimast lõiku, kus on sätes-

tatud õigus kohtuotsuse peale kõrgemalseisvale kohtule edasi kaevata. Praeguses formuleeringus on see õigus garanteeritud igadhele. See on väga laialdast tõlgendamist võimaldav õigus, mis seni on olnud - ja rahvusvahelistes konventsioonides - seotud ainult nende juhtudega, kui kohus mõistab inimese süüdi, mitte aga kohtuotsusega, mis tehakse tsiviilasjades. Sellepärast oli ka hr.Kirikalil ettepanek lisada täpsustav viide, et antud õigus laieneb nendele isikutele, kes on süüdi mõistetud, mitte aga isikutele, kelle suhtes on kohtuotsus langetatud näiteks tsiviilasjades. Tehtud ettepaneku järgi peaks 5.lõik kõlama niimoodi: igal süüdimõistetul on õigus tema kohta tehtud kohtuotsuse peale seadusega sätestatud korras edasi kaevata kõrgemalseisvale kohtule. Nii et õigus on igal süüdimõistetul. Assamblee peaks siin vahest oma kaaluka sõna ütleva, kas lubada seda õigust väga laialt, ka tsiviilasjades kasutada, mis üldjuhul ei ole praegune praktika, või tuleks piirduda süüdimõistvate kohtuotsuste peale edasikaebamise võimalusega.

Juhataja: Tänan. Hr.Rätsep.

J.Rätsep: Ma lisaksin mõne sõna veel selgituseks. Selle probleemi olemasolu märkas eile redaktsioonitoimkonnas hr.Kirikal, õieti oli ta märganud seda varem, aga nüüd tegi ta ettepaneku redaktsioonitoimkonnale. Mina toetan hr.Kirikali oponeerivat seisukohta selles küsimuses ja arvan, et kõnealune lõik peaks

algama sõnadega: igal süüdimõistetul. Asi ei ole mitte selle, et tsiviilasjades edasi kaevata ei saa, vaid asi on diferentseeritum. Teatavates administratiiv- ja väikese tähtsusega tsiviilasjades sätestatakse vastavates protsessinormistikes eeldatavasti kohtu hoiak lõplikuna. Seal peab see paratamatult nii olema, sest see väldib meie kujuneva kohtusüsteemi teatavate lülide ilmset ülekoormamist, mis tekiks väga tühiste asjade vaidlustamise tõttu. Seepärast on niisugune absoluutne säte põhiseaduses tõepoolest väga tõsiselt vaidlustatav. Minu arvates tuleks konstitutsioonilise põhimõttena tagada iga süüdimõistetule, ükskõik kui väikeses kuriteos süüdimõistetule õigus edasikaebamisele, et tekiks kaheastmeline kohtusüsteem, ja tingimata kriminaalkorras süüdimõistetute suhtes. Kodanikuõiguste seisukohalt on niisugune asjale lähenemine õige ja see ei tekita asjatut konflikti tulevases normiloomingus, protsessinormide kujunemisel, mis on juba alanud. Täna teid.

Juhataja: Suur tänu. Hr. Runnel.

H. Runnel: Austatud ettekandja ja lugupeetud kolleeg Rätsep saalist! Ma kuulasin neid põhjendusi ja jäin ikka nõutuks, sest praegusel ajal on väga suured protsessid seotud varanduste ümberjagamistega. Me ütleme, et võtame ära selle absoluutse piirangu, ja samal ajal, nagu hr. Rätsep ütleb, on ka teistes asjades võimalik edasi kaevata. Millises põhiseaduses paragrahvis on siis

nende teiste juhtude edasikaebamise võimalus fikseeritud? Või jäetakse see ainult hilisema seaduse hooleks? Mingi ebakõla on siin olemas, mõeldes just sellele praegusele varanduste jagamisele, kus mõni kohutav asi võidakse lõplikult ära teha ja ei saagi enam midagi uuesti ette võtta. See hirm vaevab mind küll.

Juhataja: Hr. Rätsep, pakun teistkordselt sõna. Palun.

J. Rätsep: Vastan nüüd ebaviisakalt, daami seistes, hr. Runneli küsimusele. Asi ei ole kaugeltki selles, et tsiviilasjades edasikaebamist ei toimu. See on täiesti tüüpiline nähtus ja selle reguleerib tsiviilprotsessi normistik. Kindlasti on kaheastmeline ka tsiviilprotsess, aga küsimus on siin täiesti tühistes, vähese tähtsusega asjades, milles administratiivkohtunikul või ka maakonna- ja linnakohtul võib teatavatel juhtudel olla lõpliku otsustamise õigus. Need on tingimata vähema tähtsusega asjad kui need, mille pärast lugupeetud Runnel muretseb. See probleem ongi niisuguse tähendusega, mis ei vaja põhiseaduses lõpuni lahendamist.

Juhataja: Tänan. Hr. Runnel saab samuti teistkordselt sõna. Palun.

H. Runnel: Ma siiski julgen küsida, sest samas lauses on ju ikkagi fraas: seaduses sätestatud korras. Jättes sisse sõna igaljuhul, ei ole me ju seda õigust kuidagi taskuvaraste arvel üle

paisutanud. Ma ikkagi tunnen, et me peaksime jätma sisse sõna "igädhel", sest seda piirab juba sama lause tagumine pool. Tänan.

Juhataja: Hr.Kama, palun.

K.Kama: Ma teeksin protseduurilise ettepaneku jätta see küsimus menetlusse, kui redaktsioonitoimkond on ühtse seisukoha välja kujundanud, ja siis asja edasi käsitleda.

Juhataja: Tänan. Pr.Hänni, palun.

L.Hänni: Ilmselt on see ettepanek, mille hr.Kaido Kama tegi, mõistlik, kuigi nii poolt- kui vastuargumendid toodi ka praegu siin saalis välja. Küsimus on, kuidas tõlgendada põhiseaduse seda sätet. Kui me ütleme, et igädhel on õigus kohtuotsuse peale edasi kaevata, ja paneme rõhuasetuse just sellele lausepoolele, siis võib seaduseandja, kes hiljem hakkab seadusega reguleerima väiksemaid ja suuremaid kohtuasju, sattuda raskustesse, sest võidakse viidata põhiseaduse normile, mis selle õiguse peab tagama kõigi kohtuotsuste korral. Nii et selline absolutiseerimise võimalus ikkagi selles sättes peitub. Teiselt poolt võib tunnistada neidki kaalutlusi, mida hr.Runnel tõi, et inimesel peaks see õigus olema ka teatud tsiviilasjade korral. See oli ühtlasi põhjus, miks näiteks hr.Jüri Põld ei olnud nõud muutust sisse viima. Kuid kuna ka teise poole argumendid on üsna kaalukad, siis me peame kõigepealt ilmselt tegema valiku, millised argumendid võtta aluseks oma otsuse langetamisel.

Juhataja: Pr.Hänni, kas meil on võimalik kokku leppida nii, et toimunud arutelu alusel redaktsioonitoimkond koos spetsialistidega veel kord arutab paragrahvi 24 5.lõiku ja nädala pärast me pöörame vastu võtta otsuse? Hr.Runnelil on käsi püsti, palun.

H.Runnel: Ma väga palun vabandust, lugupeetud ettekandja käest, aga ma avaldan protesti puhtmetoodilise asjaolu pärast. Viimase põhjendusena võttis ettekandja jällegi lause esimese poole ja ütles, et sellest tulenevalt võivad seadusetegijad asju käsitleda nii. Ei saa lahutada terviklauset kaheks ja jätta tagumist poolt arvestamata, minu meelest on see väär. Käsitledes lauset tervikuna, on ta tasakaalus ja mingit parandust ei ole vaja. Ma teen ettepaneku asi siinsamas täna ära hääletada ja edasi minna, mitte lükata nädala võrra edasi.

Juhataja: Pr.Hänni, palun, kas on võimalik kokku leppida nii, et redaktsioonitoimkond koos spetsialistidega jõuab seisukohale, millise ettepaneku ta Assambleele esitab, ja kui on vaja, siis tuleme nädala pärast selle küsimuse juurde tagasi.

L.Hänni: Ilmselt on vaja tõepoolest konsulteerida veel eelkõige juristidega, kuidas ikkagi seda sätet tõlgendada hakatakse. Siin on küll öeldud, et seadusega sätestatud korras, aga sõna "korras" võib tähendada seda, et menetlus, protseduur sätestatakse seadusega, aga mitte seda, et ühe või teise kohtuasja peale tohib või ei tohi edasi kaevata. Ma arvan, et võtame vastu

ettepaneku asja veel arutada.

Juhataja: Tänan. Kas hr. Jürgenson soovib veel sõna? Ei. Hr. Erm soovib veel sõna, palun.

A. Erm: Ma tagaksin tegelikult toetada ikkagi hr. Runneli ettepanekut otsustada see küsimus ära. Siin on olnud poolt- ja vastuargumente ja kuigi ma ei oska agiteerida kummagi poole kasuks, tahaksin siiski näha, et järgmiseks korraks jääksid tões- ti ainult viimased redaktsioonilised parandused. Muidu me ei jõuagi oma tööga valmis. Tänan.

Juhataja: Suur tänu. Seitsmes ettepanek, palun.

L. Hänni: Seitsmes ettepanek käib paragrahvi 25 kohta, kus on kaks muudatust. Kõigepealt asendada sõna "ainelise" sõnaga "mate- riaalse", et oleks sõnapaar moraalise ja materiaalse. See haakub omavahel paremini, sest muidu on üks võõrsõna ja teime omamaine, ja ka juriidilises praktikas on niisugune sõnapaar käibel. Teine parandusettepanek on jätta ära selle lõigu viimane lause: "Hüvi- tamise viisi ja korra sätestab seadus". Nagu selgitas hr. Kirikal, on kohus võimaline kahju hüvitamist otsustama juhul, kui seda seadust ei ole. Juhul kui aga põhiseadusesse sisse kirjutada, et selle korra sätestab seadus, siis järelikult seni kuni seda seadust vastu võetud ei ole, kohus ei saa ka otsustada ja määrata hüvitusi kahju eest. Nii et selleks, et kohus saaks kõnealust põhiseaduse sätet hakata rakendama kohe pärast põhiseaduse jõus-

tumist, on ettepanek viimane lause ära jätta. Selle lause väljajätmine ei tähenda, et seaduseandjal puuduks õigus antud valdkonda seadusega reguleerida, aga ta ei nõua seda ilmtingimata.

Juhataja: Tänan. Hr.Salum.

V.Salum: Mul on ainult sõnavõtt Runneli ettepaneku toetuseks, et me need asjad täna läbi hääletaks. Tänan.

Juhataja: Suur tänu. Kas seitsmenda ettepaneku kohta on küsimusi või sõnasoove? Ei ole. Asume hääletama.

Kes on selle poolt, et teha paragrahvis 25 parandus vastavalt redaktsiooni toimkonna ettepanekule? Hääletame, palun. Poolt on 18, vastu kaks. Assamblee otsustas, et paragrahvis 25 tehakse parandus, mille esitas redaktsioonitoimkond. Lugupeetud kolleegid, teeksime nii, et arutame läbi ka kaheksanda ettepaneku, mis puudutab paragrahvi 26, ja pärast seda teeme vaheaja. Niisiis, palun veel teie tähelepanu, arutamaks läbi kaheksas ettepanek ja otsustamaks, kuidas me teeme. Pr.Hänni, palun.

L.Hänni: Paragrahvi 26 kohta on ettepanek täiendada loetelu, mis sisaldab piiranguid, millistel juhtudel riigiasutused, kohalikud omavalitsused ja nende ametiisikud on õigustatud sekkuma inimeste perekonna- ja eraellu. Miks on vaja selle paragrahvi juurde tagasi pöörduda? See tuleneb asjaolust, et meie põhiseaduse tekstis on kolmes eri paragrahvis räägitud õigusest, mis rahvusvahelistes konventsioonides on kirjas tavaliselt õigusena

privaatsusele. See sisaldab õigust perekonna- ja eraelu kaitsele, kodu puutumatusle ja kirjavahetuse ning muu kommunikatsiooni valadusele. Vastavalt sellele on meil kõigis nendes kolmes eraldi sättes võimalus loetleda piirangud võimalikult täpselt ja ammendavalt. Nagu selgus konsultatsioonidest hr.Põlluga, ei olnud selle paragrahvi senine formuleering piirangute kohta täielikult kooskõlas kahe ülejäänud sätte formuleeringuga, mis käsitlevad privaatsust, ja samuti rahvusvaheliste konventsioonidega. Tema ettepanekul me lisasimegi need võimalikud piirangud, et olla siin täiesti täpne ja ammendav.

Juhataja: Tänan. Hr.Arjukese.

R.Arjukese: Lugupeetud ettekandja, siin on nõud küll vist trükiviga. Kas ei peaks olema, et seadusega sätestatud juhtudel ja korras? Muidu tuleb niiviisi välja, et on seadusega sätestatud juhud ja peale selle järgneb veel loetelu.

L.Hänni: Ma loen selle teksti ette, siin on tõepoolest trükiviga juhtunud. See lõik peab kõlama niimoodi: "...muidu, kui seadusega sätestatud juhtudel ja korras avaliku korra, tervise, kõlbluse või teiste inimeste õiguste ja vabaduste kaitseks, kuriteo ärahoidmiseks või kurjategija tabamiseks."

Juhataja: Tänan. Pr.Hänni, palun veel kord ette lugeda, et me kõik saaksime omale vajalikud parandused teha, kui tegemist on trükiveaga.

L.Hänni: Jah, ma loen kogu lause ette: "Riigiasutused, kohalikud omavalitsused ja nende ametiisikud ei tohi kellegi perekonna- ega eraellu sekkuda muidu, kui seadusega sätestatud juhtudel ja korras avaliku korra, tervise, kõlbluse või teiste inimeste õiguste ja vabaduste kaitseks, kuriteo ärahoidmiseks või kurjategija tavamiseks".

Juhataja: Niisiis on puudu üks sõna "korras", see tuleb kirjutada vahele, siis saab see trükiviga parandatud. Hr. Runnel, palun.

H. Runnel: Lugupeetud ettekandja, mul on kahju, et Ain Kaalepit ei ole siin, ta oskaks öelda ladina keeles selle poeetilise võtte nime, mis siin on nüüd tekkinud. Siin on väga ligistikku kahes tähenduses sõna "korras". Kas ei oleks mõeldav, et see fraas "avaliku korra" viia kuhugi tahapoole, et tekiks lauses teine rütm. Tänan.

L.Hänni: See on vahest võimalik stiili huvides ja ma arvan, et kui me põhimõttelise küsimuse otsustame, siis sõnade järjestuse muutmist võiks lugeda selliseks pisiredaktsiooniliseks paranduseks, mis ehk uuesti hääletamist ei vaja.

Juhataja: Tänan. Kas meil on võimalik hakata hääletama?

Kes on selle poolt, et viia paragrahv 26 sisse parandused, millised on esitanud redaktsioonitoimkond. Hääletame, palun. Poolt on 21, vastuhääli ei ole. Assamblee otsustas, et paragrahvi

26 viiakse sisse muudatused vastavalt redaktsioonitoimkonna ettepanekule. Suur tänu, pr.Hänni.

Lugupeetud kolleegid, mil jäi sellest esimesest töötunnist lahendamiseks kaks probleemi. Ma tuletan need veel kord meelde. Esiteks paragrahvi 20 teine lõik alapunkt 3. Me palusime, et redaktsioonitoimkond uuriks, kas on õige termin "kahtlustatu" või tuleks asendada terminiga "kahtlustatava". Teine probleem tekkis meil paragrahvi 24 viienda lõiguga ja kaks assambleeliiget, hr. Runnel ja hr.Salum tegid ettepanekud siiski see küsimus täna lõplikult otsustada. Palun, kas on proteste, kui juhatus talitaks nii, nagu me leppisime kokku eelmisel korral, et me otsustame need küsimused, millised esitab meile redaktsioonitoimkond. Mina mõistan pr.Liia Hännit selliselt, et selles küsimuses redaktsioonitoimkonnal selget ettepanekut meile ei ole ja et redaktsioonitoimkond soovib vaid teada Assamblee seisukohti. Palun, kas on proteste, kui juhatus käsitleb asja nii, et paragrahvi 24 viiendat lõiku me täna siiski ei hääleta põhjusel, et redaktsioonitoimkond seda meile hääletamiseks ei esitanud ja kui redaktsioonitoimkond seda soovib teha, siis ta peaks seda tegema nädala pärast. Palun, kas on proteste? Proteste ei ole. Ma tänan teid. Järgneb 20 minutit vaheaega. Töö jätkub kell pool üks.

V a h e a e g

Juhataja! Kell on 12.31. Vaheaeg on lõppenud. Me jätkame tööd.

Palun viime läbi kohaloleku kontrolli. Saalis on 17 assambleeliiget. Ilmselt rohkem vaheaegu me lubada ei või, muidu me lõpetame umbes 5 assambleeliikmega. Me jõudsime tööjärjega 9. ettepanekuni. Palun kõnetooli pr. Liia Hänni.

L. Hänni! Lugupeetud kolleegid! On ettepanek lisada seni ühelõigulisele paragrahvile 30 veel teine lõik, mis näeks ette võimaluse piirata mõnede kategooriate riigiteenistujate õigust kuuluda erakondadesse ja tegelda ettevõtlusega. Kuigi esimene lõik ütleb, et kohad riigiasutustes ja kohalikes omavalitsustes täidetakse seaduse alusel ja korras Eesti kodanikega, peavad need seadused, mis selle korra ja alused määravad, olema kooskõlas põhiseadusega ja põhiseaduse paragrahviga 48, mis räägib õigusest koonduda ühendustesse, ei sea mingeid lisatingimusi. Järelikult need seadused, mis räägivad riigiteenistujatest, ei saa hiljem, kui põhiseaduses vastav säte puudub, seada ka piiranguid nende isikute poliitilise tegevuse vabadusele ja majandustegevuse vabadusele. Küll aga on juba senine seadusandlik praktika näidanud, et mõnel juhul mõningate riigiteenistujate jaoks võib teatud piirangute kehtestamine olla otstarbekas. Näitena võib tuua kas või hiljuti vastuvõetud julgeolekuteenistuse seaduse, milles on erakondadesse kuulumise keeld. Majandustegevuse vabadust on

võib-olla vaja piirata näiteks maksuameti töötajatel, kes praegu lisaks tööle maksuametis annavad konsultatsioonifirmades nõu ka selle kohta, kuidas maksuseadustest kõrvale hiilida. Küllalt võib tuua ka teisi näiteid, kus mõningad piirangud võivad osutuda otstarbekaks. Sellepärast on meil ettepanek arutada, kas Eesti Vabariigi huvides on sätestada põhiseaduslikult võimalus teha seadusega ettekirjutus riigiteenistujatele, piirates nende teatud õigusi. Aitäh.

Juhataja: Suur tänu. Küsimusi ei ole. Sõnasoovijaid ka mitte. Me saame asuda hääletama. Kes on selle poolt, et lisada vastavalt redaktsioonitoimkonna ettepanekule paragrahvile 30 teine lõik? Hääletame, palun. Poolt on 16, vastu 1. Assamblee on otsustanud täiendada paragrahvi 30 teise lõiguga. Kümnes ettepanek.

L. Hänni: Paragrahv 32 4. lõik. Siin on ettepanek täpsustada seda sätet, andes põhiseaduses viite sellele, mille alusel võib seaduseandja piiritleda need vara liigid, mille suhtes on omandamise piirangud. Ja see viide peaks olema selline, et need piirangud peavad tulenema vara iseloomust. Kui me jätkasime seaduseandjale siin täielikult vabad käes, on oht, et teatud ühiskondlike muudatuste korral võib näiteks riikliku omandi suhtes jällegi kehtestada teatud eelisolukord, nagu on seni olnud, võidakse pöörduda tagasi selle juurde, et näiteks tootmisvahendid

võiksid olla ainult riigi omand, aga juhul, kui me ütleme, et see piirang või kitsendus peab tulenema vara iseloomust, tähendab see seda, et igal juhul tuleb leida põhjendus, miks antud vara iseloom tingib seda kitsendust, sest samal ajal on ka selge, et tõepoolest on teatud vara liigid, näiteks relvade tootmine, mida riik peaks hoidma oma kontrolli all. Nii et ettepanek on lisada täpsustus sellesse sättesse.

Juhataja: Tänan. Hr. Järlik, palun.

R. Järliki: Austatud Assamblee, selles paranduses on vara liigid ja ka juriidiliste isikute liigid. Kas need sõnad "mõnda liiki juriidilised isikud" on tingimata vajalikud, kui tulenevalt vara iseloomust võib seadus sätestada vara liigid, mida tohib omandada üks, teine või kolmas. Kas siis sellega ei ole juba öeldud, et mõned juriidilised isikud ei pruugi omada õigust sellele varale?

L. Hänni: Siin on positiivses vormis, mida tohib Eestis omandada. Kui siin on lisandus "mõnda liiki juriidilised isikud", siis võimaldab see diferentseerida ka teatud juriidiliste isikute kategooriate vahel. Kui seda lisandust ei ole, siis on võimalik seaduses eristada ainult Eesti riik, tema kodanikud, kohalikud omavalitsused, aga võivad kõne alla tulla ka juriidilised isikud, kus näiteks ka välismaa kodanikel on teatud osa aktsiatest.

Juhataja! Tänan. Hr. Arjukese.

R. Arjukese! Kuna see on positiivne määratlus, mida tohivad omada need, need ja need, siis kas põhimõtteliselt on võimalik anda niisugust ammendavat juriidiliste isikute loetelu. Ma kardan, et see ei ole üldse võimalik. Kui me annaksime selle loetelu, kes ei voi omada, aga anda niisugust loetelu, kes võib omada, ma kahtlen, kas üldse on võimalik niisugust loetelu anda.

... " ... eelt see loetelu võimalik...
algab kõigepealt sellega, et tuleb sätestada vara liigid, kus üldse piirangud on vajalikud. Need vara liigid on lõplik arv ja tuleb loota, et ei ole ka eriti palju neid vara liike, kus tuleb teha kitsendused. Nii et siin ei ole sellist probleemi, et me ei suudaks üldse piiritleda neid juriidilisi isikuid. Tulenevalt sellest, et vara enda liigid on piiratud, on seaduseandjal siiski võimalik see ammendav loetelu anda.

Juhataja! Hr. Runnel, palun.

H. Runnel! Lugupeetud ettekandja ja ülejäänud kolleegid! Selle paranduse juures tekib minul väga põhimõtteline kimbatus. Me oleme määratlenud riigi tüübi ja on kuidagi üsna loomulik, et kõik seadused ja normid ja põhimõtted tulenevad sellest eelvalikust, aga siinne täpsustus tahab teha tähtsamaks asja, mitte sõna ja idee. Siin on öeldud, et tulenevalt vara iseloomust, aga kas mitte ei oleks õigem öelda, tulenedes riigi iseloomust. Sest kui

on demokraatlik riik või mõni teist tüüpi riiki, siis ei ole ju oluline, missugune on vara iseloom, määrav on riigi iseloom. Kas ei võiks, kui tahetakse sellesarnast muudatust või täpsustust teha, öelda umbes niimoodi, et vara iseloomuga kooskõlas (mitte tulenevalt vara iseloomust). See on seesama kaunis filosoofiline küsimus, kumb on enne, kas on asi või on idee. Me oleme ikkagi ehitanud riiki demokraatia ideest lähtudes, aga selles punktis lähme kohutavalt positivislikuks ja räägime, et kõik tuleneb ainult aineist ja see aine dikteerib meie maise elu. See on minu arust üks kohutav punkt, kohutav ummik. Tänan.

L.Hänni: Ilmselt teatud nõansivahe formuleeringutel "tulenevalt vara iseloomust" või - nagu pakkus hr.Runnel - "vara iseloomuga kooskõlas" on olemas, kuid asja juriidiline mõte on selles, et eelmises redaktsioonis meil seaduseandjale mingeid osutavaid viiteid sellele, millest ta peaks lähtuma piirangute sisseseadmisel, ei olnud. Praegu aga me tahame viidata sellele, et need piirangud ei tulene mitte ainult seaduseandja soovast, vaid nad peavad olema põhjendatud selle vara enda iseloomuga (milline on see vara, milleks teda kasutatakse), sest on ju selge, et maa mõte ja maa kui vara iseloom on teistsugune kui näiteks tehase või mõne kaupluse iseloom.

Juhataja: Tänan. Hr.Jürgenson.

iseloomust võivad olla ka kodanikud, kes teatud liiki vara omandada ei tohi. Vaevalt näiteks antakse psüühiliselt haigele inimesele õigus omandada relva, kuigi ta on muidu kodanik. Ja siit ma teen järelduse, et see "mõnda liiki juriidilised isikud" ei ole siiski tähtis ega vajalik, kuna seadus sätestab ka selle, millised juriidilised isikud tulenevalt vara iseloomust võivad mingit vara omandada.

L.Hänni: Kuna see säte ilmselt tekitab veel vaidlusi, siis ma arvan, et ei ole otstarbekas teda sellisel kujul hääletada, vaid tuleks veel kord kaaluda seda praegust redaktsiooni. Aga meil oli üsna üksmeelne arusaamine sellest, et meie poolt ettepanekud täpsustus tuleks asjale kasuks.

Juhataja: Pr.Hänni, kas me 10.ettepanekut hääletame või me piirdume aruteluga?

L.Hänni: Ma arvan, et praegu (kuna hr.Järlik tegi ka muudatusettepaneku selles lõigus) ei ole teda mõtet arutada, sest võib osutada, et tuleb uuesti tagasi pöörduda selle teksti juurde.

Juhataja: Niisiis me ei hääleta 10.ettepanekut, kas nii?

L.Hänni: Praegusel hetkel palun mitte, võib-olla peale vahe-
aega, kui me oleme saanud aru pidada.

Juhataja: Kas hr.Jürgenson soovib sõna, palun.

K.Jürgenson: Aitäh. Lugupeetud ettekandja, Hando Runnel juba suure osa nendest kahtlustest, mida see punkt minus tekitas, ütles ära. Ma kaldun arvama, et see sõnastuse muutus (tulenevalt vara iseloomust) ei kõrvalda neid kahtlusi, mida see punkt algses redaktsioonis samuti tekitab. Siin meenutatud tootmisvahendid, maa ja kauplused võivad olla tõlgendatud iseloomust lähtuvalt nii- või naapidi. See on minu arust üks punkt, kus meil võib tulla sisse seesama küllaltki kollektiviseerimishõnguline mõtte- laad tulevikus. Ma arvan, et kõige õigem oleks lõik välja jätta. Aitäh.

L.Hänni: Selle sätte lisandamisel oli eesmärk pigem vastu- pidine, ikkagi seada just nimelt teatud raamid nendele võima- likele piirangutele, mis seatakse vara omandamisele. Me oleme põhiseaduses püüdnud säilitada sellise stiili, et kui on piiran- gud, siis nende piirangute iseloom võimalikult ka põhiseaduses lahti kirjutada ja antud lõik oli selles suhtes erand, sest ta andis seaduseandjale vabad käed. See lisandus oleks siiski suunava iseloomuga. Ta näitaks, millest seaduseandja eelkõige peaks lähtuma. Ma arvan, et pigem selle lisanduse väljajätmine võiks endaga kaasa tuua selle ohu, mida hr.Jürgenson silmas peab.

Juhataja: Aitäh. Hr.Järlik.

R.Järlik: Pr.Hänni, ma tuleksin veel kord tagasi küsimuse juurde, mille ma juba esitasin. Just nimelt tulenevalt vara

K.Jürgenson: Aitäh. Ma võib-olla mõne sõnaga selgitaks. Siin nii algses sõnastuses kui ka redaktsioonitoimkonna poolt pakutud sõnastuses on primaarse tähtsusega siiski vara, nii nagu hr.Järlik ütles siin küllaltki selgelt. Paljudel juhtudel ei ole vara iseloomust lähtuvalt see küsimus sugugi lahendatav. Küsimus on nendes õigustes, mida riik annab oma olemusest lähtuvalt erinevatele isikutele, nii et me varast lähtuda nende küsimuste lahendamisel tegelikult üldse ei saa. Küsiks, kas ma pean redaktsioonitoimkonnale kirjalikult esitama või piisab suulisest ettepanekust see lõik välja jätta? Aitäh.

L.Hänni: Ma arvan, et selle lõigu väljajätmine ei ole otstarbekas, kuna me oleme juba läinud seda teed, et me diferentseerime võimalust omandada Eestis teatud liiki vara. Näiteks maareformi seaduses võivad maad omandada Eesti Vabariigi kodanikud. Juhul kui meil põhiseaduse sellist võimalust kirjas ei ole, võib tekkida küsimus, kas me hiljem seadusega võime need piirangud sisse tuua. Aga kuna tekst tekitab vaidlusi, siis ma arvan, et ärgem seda toorel kujul hääletame, vaid kaalume veel kord.

Juhataja: Tänan. Kas hr.Runnel soovib kõneks sõna? Pr.Hänni, suur tänu. Palun vahepeal kõnepulti hr.Runneli.

H.Runnel: Lugupeetud kolleegid, ma võtsin endale üle jõe käiva ülesande. Minu eesmärk oleks selle paragrahvi selline sõ-

nastus panna sellisesse valtgusesse, et oleks arusaadav selle teatud absurdsus. Ma püüan seda siiski jõudumööda teha. Teatud paragrahvis kusagil eespool on öeldud, et võimukandja on rahvas. Rahval on iseloom ja rahval on ideed, ja olenevalt sellest, millise idee ta valib, loob ta vastava riigi ja riigikorralduse ja võimu teostamise mehhanismi. Paragrahv 32 (vanas sõnastuses, nagu ta mul siin oli) on jätkanud seda vaimu ja on öelnud, et seadus võib sätestada vara liigid, tähendab, seadus on primaarne. Aga paranduses alustatakse: tulenevalt vara iseloomust. Siin me oleme jõudnud selleni, et võimukandjaks on mitte enam rahvas, vaid vara mingisugune ese, mingisugune kapital, mitte inimolevus. Varal ei ole iseloomu, varal ei ole ideed. Ja selles mõttes, kui hääletada selle variandi poolt, siis on hääletamine täiesti uue filosoofilise süsteemi poolt, milles mina igal juhul ei orienteeru ja mille vastu ma kutsuksin kõiki hääletama. Sest mis ütleb see "tulenevalt vara iseloomust"? Eelmistes inimõiguste paragrahvides rääkisime loendi kaudu, milliseid inimesi, inimliike või grupe ei tohi diskrimineerida, loetlesime nahavärvi ja sugu ja veel muid tunnuseid, aga siin me ütleme väga uduselt "tulenevalt vara iseloomust". Tähendab, me teame oma poliitilise ajaloo kogemuse põhjal, kuidas iseloomuta ja ideeta vara saab ideeandja poolt ükskõik millisesse rolli paigutada. Tulenevalt vara iseloomust (näiteks nimetame selleks varaks maa) on teatud riigitööbi korral

võimalik eksproprieerida või hävitada maaomanikud, likvideerida kulaklus kui klass. Ühesõnaga, vara iseloomust ei saa mitte midagi tuletada, kui ta on selliselt sõnastatud, ja ma julgen öelda, et see vana sõnastus on piisav selleks. Me oleme enne seaduseandja määratlenu, määratlenu selle riigitüübi kaudu ja see on kõik eespool konstitueeritud. Tänan tähelepanu eest.

Juhataja: Suur tänu, hr. Runnel. Palun uuesti kõnetooli pr. Liia Hänni. Me oleme jõudnud 11. ettepanekuni ja kuulame ära, millised on redaktsioonitoimkonna ettepanekud paragrahvi 44 kohta.

L. Hänni: Me oleme jõudnud olukorda, kus me päris ühtemoodi ei saa aru nendest ettepanekutest, millega redaktsioonitoimkond on välja tulnud. Kahtlemata see filosoofiline aspekt, millele juhtis tähelepanu hr. Runnel, on kaalukas. Me ilmselt ei leidnud oma töös piisavalt aega, et süveneda asja tuumasse. Kõige lihtsam muidugi on jätta see ettepanek arvestamata. Jätta seadusandjale vabad käes vara liikide sätestamisel. Ainult sel juhul antud säte eemaldub veidi sellest üldisest stiilist, mida me põhiseaduses oleme püüdnud jälgida: anda ka põhiseaduslikud viited, millest seaduseandja oma tegevuses peaks lähtuma. Aga vaevalt me ka käigu pealt praegusel hetkel suudame välja pakkuda sellist formuleeringut, mida me kõik ühtemoodi mõistame. Ja ma ei julge teile lubada, et järgmiseks korraks on meil välja pakkuda selline

sõnastus, mis on täiesti korrektne ja üheselt arusaadav. Nii et kui me tahaksime minna kergema vastupanu teed, siis tuleb lihtsalt meie ettepanek praegu tagasi lükata.

Juhataja: Meil on üks nädal veel aega selleks, et minna kergema vastupanu teed. Kui on võimalik, siis juhatus juhinduks redaktsioonitoimkonna esimehe esimesest ettepanekust, nimelt täna mitte hääletada, mitte jätkata arutelu, vaid pärast redaktsioonitoimkonna tööd tulla uuesti tagasi paragrahv 32 4.lõigu juurde. Nüüd 11.ettepanek.

L.Hänni: Selle ettepaneku suhtes me palume veel kord aeg maha võtta. Kõsimus puudutab reservatsioonide seoses õigusega saada informatsiooni riigiasutuste või enda töö kohta. Neid formuleeringuid me arutasime viimasel hetkel ja on selline mure, et võib-olla viimasel hetkel tehtud parandusettepanekud ei ole päris lõpuni läbi mõeldud. Kuna on võimalus veel kord reedel kokku tulla ja parandusettepanekuid arutada, siis me praegu 11.ettepaneku jätaksime menetlusse

Juhataja: Tänan, lähme edasi.

L.Hänni: Paragrahv 45 1.lõik. Siin on samuti täpsustus, millised reservatsioonid on lubatud, on lisandunud teiste inimeste perekonna- ja eraelu kaitse, et viia meie antud sätte tekst kooskõlla sellega, mis on saanud traditsiooniliseks rahvusvahelistes konventsioonides.

Juhataja: Aitäh. Palun, kas on küsimusi? Kas on soovi sõna võtta? Küsimusi ei ole, sõnasoovijaid ka mitte. Palun viime läbi kohaloleku kontrolli. Saalis on 23 assambleeliiget.

Kes on selle poolt, et muuta paragrahvi 45 1.lõiku vastavalt redaktsioonitoimkonna ettepanekule? Hääletame, palun. Poolt on 20, vastu on 1. Assamblee võttis vastu otsuse muuta paragrahvi 45 1.lõiku vastavalt redaktsioonitoimkonna ettepanekule. 13.ettepanek.

L.Hänni: 13.ettepanek käib paragrahv 48 viimase lõigu kohta ja seisneb selles, et asendada sõna "korral" sõnaga "eesti", nii et jääks ainult kohus võib õiguserikkumise eest ühingu, liidu jne. Siin on muutus täpsustav, ta viitab sellele, et erakonna suhtes sanktsioonide rakendamisel peab eelnema kohtuotsus ja need sanktsioonid on kohtuotsuse tulemus. Sõna "eest" on selles suhtes täpsem kui "korral", sest ta näitab, et alles lõppfaasis toimuvad sanktsioonid ühingu, liidu või erakonna tegevuse suhtes.

Juhataja: Proua Lauristin, palun.

M.Lauristin: Mul on küsimus selle sama paragrahv 48 redaktsiooni kohta. Oli ka ettepanek muuta 1.lõigu redaktsiooni, jätta sealt ära erakondadesse kuulumise keeld, kuna see on väga konkreetne. Laiemalt käsitleb neid asju paragrahv 56, kus on põhimõtteliselt seatud niiviisi, et ikkagi seadus saab piirata ühte või teist asja. Sellest on olnud mitmel korral juttu ja ma

paluksin, et tuldaks uuesti selle probleemi juurde.

L.Hänni: 1.lõigu üle oli redaktsioonitoimkonnas ka üsna põhjalik arutelu, kuid meie parandusettepanekute tabelis seda praegu fikseeritud ei ole. Kui me otsustame ära tabelis 13.parandusettepanekuna formuleeritud ettepaneku, siis, kui te lubate, ma räägin teile ka sellest, millised probleemid on veel jäänud paragrahv 48 1.lõiguga.

Juhataja: Suur tänu. Niisiis on arutelu objekt paragrahv 48 4.lõik. Härra Adams.

J.Adams: Tänan, mul oleks pr.Hännile üks küsimus või üks kommentaar Marju Lauristini praeguse sõnavõtu kohta. Küsimus on väikese sissejuhatusega. Kõigepealt, ma ei ole kindel, et see, mida me praegu teeme, s.t. lõpmatu selle paragrahvi punktide täiustamine on üldse õige töö. Näiteks ma kasutan praegu võimalust esitada küsimus sama lõigu viimase sõna kohta. Küsimus, mida ma tõenäoliselt ei oleks esitanud, kui me poleks selle juurde tagasi tulnud. Kas pr.Hänni on seisukohal, et sõna "trahvima" praeguses eesti õiguskeeles on üldväljend, mis hõlmab kõik muud võimalikud karistuse liigid, mis on kergemad kui antud ühingu või liidu keelustamine? Ma tean, et selle lause sissevõtmist, mida pr.Lauristin vaidlustab, nõudsid siin minu erakonnakaaslased. Kuigi ma seda lauset põhimõtteliselt pooldan, ma arvan, et see on siiski mingisugune butafooria või potjomkini küla, sellepärast et

niisugune keeld viib lihtsalt sellele, et need poliitilised erakonnad, kes tahavad liikmeks mittekodanikke, formeeruvad mingisuguse teise nime all, kategooriliselt väites, et nad ei ole erakonnad või näiteks liidud või rahvaliidumised või midagi taolist, mis omakorda peaks viima mingisuguse protseduuri kehtestamisele, millega tehakse kindlaks, kas ei peitu mingi varjunime all siiski poliitiline erakond jne., jne. Mulle tundub, et neid asju ei lahendata riigi poliitilises praktikas formaalsete, sõnaliste keeldudega. Tänan.

Juhataja: Tänan. Luban endale ühe kommentaari. Kui kolleegid on sellega päri, siis me võiksime ka edasi töötada nii, et tuleme paragrahv 48 1.lõigu juurde vaid siis, kui selle ettepaneku teeb meile redaktsioonitoimkond. Praegu meile sellist ettepanekut tehtud ei ole. Arutelu objekt on paragrahv 48 4.lõik. Proua Hänni, kas on vaja midagi ütelda 13.ettepaneku kokkuvõtteks?

L.Hänni: Me ei hakkaks siin vastama hr.Adamsi küsimusele, mida tähendab sõna "trahvima", sest ma ei pea ennast tõesti kompetentseks kommenteerima iga üksikut sõna, mis meil põhiseaduses esineb, aga ilmselt on siin tegu eelkõige materiaalse sanktsiooniga. Nii et see väikene muudatus või ettepanek mis me esitasime, oli selleks, et täpsustada, millises etapis rakendatakse õiguserikkumise eest ühingute, liitude ja erakondade vastu sanktsioone.

Juhataja: Täna. Me asume hääletama. Kes on selle poolt, et parandada paragrahvi 48 4.lõik vastavalt redaktsioonitoimkonna ettepanekule? Hääletame, palun. 17 on poolt, vastuhääli ei ole. Assamblee otsustas parandada paragrahvi 48 4.lõiku vastavalt redaktsioonitoimkonna ettepanekule. Palun jätkame.

L.Hänni: Lühidalt paragrahv 48 1.lõigu probleemidest. Assamblee langetas poliitilise otsuse, et erakondadesse võivad kuuluda ainult Eesti kodanikud, mis tähendab seda, et mittekodanikul on põhiseadusega keelatud kuuluda poliitilistesse erakondadesse. Samal ajal on paragrahvis 56, et seadus võib kitsendada kodakondsuseta isikute poliitilise tegevuse vabadust ja õigust kuuluda mõnda liiki ühendustesse nii et meil on välja tulnud topeltkontroll mittekodanike poliitilise tegevuse üle. Ilmselt tuleb kaaluda, kas selline topeltkontroll on otstarbekas, kas põhiseaduslik keeld antud olukorras on vajalik või piisab sellest, kui mittekodanike poliitilise tegevuse vabaduse piiramise õigus kuulub seaduseandjale, kes kahtlemata paindlikumalt suudaks antud valdkonda reguleerida. Nii et ilmselt me pöördume redaktsioonitoimkonnas selle küsimuse juurde tagasi ja loodame, et te ei pahanda, kui me järgmisel korral selle sätte veel kord teie ette toome. Sellega haakub otseselt ka paragrahv 56 tekst, mille kohta on tehtud ainult mõningad pisiparandused (14.ettepanek). Kui me langetame otsuse paragrahv 48 1.lõigu kohta,

siis tulevad veel mõningad muudatused ka paragrahvi 56, nii et neid kahte paragrahvi, paragrahv 48 ja paragrahv 56 oleks otsustarbekas käsitleda koos. Mul on ettepanek, et me ka täna ei otsustaks lõplikult 14. ettepaneku saatust.

Juhataja: Lähme edasi, 15. ettepanek.

L. Hänni: 15. ettepanek on paragrahvi 64 kohta. Siin on 2. lõigu täpsustus. "Riigikogu liige on oma volituste ajaks vabastatud kaitseväeteenistusest", sõna "kaitseväeteenistus" asendada sõnaga "kaitseväeteenistuse kohustusest", sest esialgse formuleeringu põhjal võib jääda mulje, et juhul kui Riigikogu liige on kaitseväeteenistuses, siis ta vabastatakse, aga ilmselt on vaja rõhutada, et tal ei ole kaitseväeteenistuse kohustust sel ajal, kui ta on Riigikogu liige (näiteks pole võimalik kutsuda Riigikogu liiget kordusõppustele). See on täpsustus ja ei muuda oluliselt selle sätte sisu.

Juhataja: Tänan. Palun, kas on küsimusi? On vaja sõna võtta? Küsimusi ei ole, sõnasoovijaid ka mitte. Hääletame. Kes on selle poolt, et parandada paragrahvi 64 2. lõiku vastavalt redaktsioonitoimkonna ettepanekule? Hääletame, palun. Poolt on 22, vastuhääli ei ole. Assamblee otsustas parandada paragrahvi 64 2. lõiku vastavalt redaktsioonitoimkonna ettepanekule. Jätkame.

L.Hänni: Paragrahv 65 2.lõik. Siin on redaktsiooniline parandus, sisu jääb täpselt samaks, aga stiili ühtlustamise mõttes on ettepanek sõnastada punkt 3 ümber järgmiselt: "tema tagasiastumisega seaduses sätestatud korras". Sel juhul haakub ta paremini paragrahvi 84 punktide sõnastusega.

Juhataja: Küsimusi ei ole. Sõnasoovijaid ka mitte. Me saame kohe hääletada. Kes on selle poolt, et parandada paragrahv 65 2.lõik vastavalt redaktsioonitoimkonna ettepanekule? Hääletame, palun. Poolt on 21, vastuhääli ei ole. Assamblee võttis vastu otsuse parandada paragrahv 65 2.lõik vastavalt redaktsioonitoimkonna ettepanekule.

Juhataja: 17.ettepanek.

L.Hänni: 17.ettepanek puudutab paragrahvi 67, kus on loetletud Riigikogu pädevus. Teatavasti eelmine kord me otsustasime põhiseaduse eelnõu tekstist jätta välja paragrahv 66, kus oli sätestatud Riigikogu avatud pädevus, aga kahjuks sellisel kujul, mis võimaldas tõlgendada Riigikogu kui ülimuslikku võimu kõigi teiste riigivõimu institutsioonide ja isegi rahva suhtes. Otsus paragrahv 66 välja jätta oli kindlasti põhjendatud, kuid samal ajal, analüüsides olukorda ja seda loetelu, mis on Riigikogu pädevuse kohta antud paragrahvis 67, tekkis kahtlus, et Riigikogu, näiteks kui tal tekib vajadus nimetada ametisse ametiisik, kes selles loetelus ei sisaldu, võib sattuda põhiseadusega vastu-

ollu. Kuigi Riigikogu võtab vastu seadusi ja otsuseid ja selle kaudu võib reguleerida kõiki riigielu valdkondi. Just ametiisikute ametisse nimetamisel on loetelu põhiseaduses ammendav ja seetõttu võib kerkida üles ka probleeme, kui näiteks otsustatakse luua juurde mingeid riiklikke institutsioone, mida Riigikogu peab vajalikuks. Et sellest võimalikku kollisiooni vältida, teeme ettepaneku täiendada loetelu, mis sätestab Riigikogu pädevuse, 16.punktiga, mis lisab neutraalses toonis, et Riigikogu lahendab muid riigielu küsimusi, mis ei ole põhiseadusega antud vabariigi presidendi, vabariigi valitsuse, teiste riigiorganite või kohalike omavalitsuste otsustada. Nii, et selline täpsustus, kus on ka öeldud, milliseid riigielu küsimusi ei tohi Riigikogu lahendada, võimaldaks sellise võimaliku vastuolu välistada.

Juhataja: Tänan. Härra Adams. Palun.

J. Adams: Proua Hänni, mul on niisugune küsimus. Te mäletate, et mitmesuguses redaktsioonitoimkonna töö faasides esitasin ma ettepaneku need väga pikad kohustuste loetelud põhiseadusest välja jätta ja sellevõrra põhiseaduse teksti vähemalt kolme või nelja lehekülje võrra lühendada. Minu arvamus jäi vähemusse ja peale jäi arvamus, mida väga põhjendatult argumenteeriti, et need loetelud peavad olema absoluutselt ammendavad, nende lõpus ei tohi olla kokkuvõtvat punkti, mis üldistab, et tal võib olla ka mõningaid teisi õigusi peale loetelus nimetatute. Nüüd ma näen,

et see idee, mida ma kaitseksin, on tagasi tulnud, vähemalt selles Riigikogu funktsioonide loetelus. Kas te nüüd redaktsioonitoimkonnas ei kaalunud seda mõtet, et kui te olete tagasi jõudnud, siis võiks 15-st punktist näiteks umbes 10 välja jätta, sest nad sisaldavad niikuinii juba sellest 16., kokkuvõttes punktis? Täna.

L.Hänni: Selline vaidlus oli meil tõepoolest ja minu mälu järgi jõudis ta isegi meie Assamblee saali, mitte ainult redaktsioonitoimkonda. Kui me suudame seda võimalikult täpselt fikseerida, ei teki meil ehk tulevikus vastuolusid erinevate riigivõimuorganite vahel nende pädevuse jagamise pärast. Ka Riigikogu pädevust me püüdsime võimalikult täpselt põhiseaduses sätestada, kuid kuna tõepoolest ammendavat loetelu just nimelt ametiisikute kohalenimetamisel on väga raske anda, siis osutus vajalikuks Riigikogu puhul jätta see pädevus ainult mõnes suhtes avatuks, mitte senises formuleeringus, nagu ta oli paragrahvis 66, kus ta lahendab kõiki riigielu küsimusi, vaid ainult neid küsimusi, mida teised võimuinstitsioonid ja kohalikud omavalitsused lahendada ei saa, sest see ei ole nende pädevuses. Ma kujutan ette küll, et hr.Adams võib siin leida toetust enda seisukohale, et see loetelu ammendatavuse taotlus ei pruugi olla eesmärk omaette. Aga ma arvan, et meil ei ole praegu, viimases vaatuses enam põhjust ka stiiliküsimustele liiga palju tähelepanu pöörata.

Juhataja: Küsimusi rohkem ei ole, sõnasoove ka mitte. Me saame asuda hääletama. Kes on selle poolt, et muuta paragrahvi 67 16.alapunkti vastavalt redaktsioonitoimkonna ettepanekule? Hääletame, palun. 22 on poolt, 1 on vastu, Assamblee võttis vastu otsuse muuta paragrahv 67, täiendades seda 16.alapunktiga. 18.ettepanek.

L.Hänni: Paragrahv 72 jäi meil menetlusse eelmisest istungist. Selle kohta on Assamblee oma otsustuse langetanud. Me otsustasime, et Riigikogu korralise istungjärgu kvoorumit põhiseadus ei sätesta, vaid teeme viite Riigikogu kodukorraseadusele, aga sätestame ainult erakorralise istungjärgu kvoorumi ja see peaks olema vähemalt pool Riigikogu koosseisust. Nendele seisukohtadele tuginedes ongi teile välja pakutud paragrahvi 72 praegune redaktsioon ja meil tuleb otsustada, kas see sobib.

Juhataja: Küsimusi ei ole. Sõnasoovijaid pole ka registreerunud, kuid enne kui me asume hääletama, ma teen ühe märkuse. Otsustades 18.ettepanekut, me oleme valinud suuna sellele, et meil tuleks nädala pärast pöörata oma tähelepanu ka rakendusseadusele. Kui me valime selle tee, siis on kirjas 18.ettepanekus, oleme valinud omale ka ülesande pöörduda tagasi rakendusseaduse eelnõu juurde. Proua Hänni, kas see on nii?

L.Hänni: Kuna rakendusseadus teeb tõepoolest viite paragrahvile 72 ja kui me muudame seda redaktsiooni, siis ilmselt tuleb

ka rakendusseaduses vastav säte ümber sõnastada.

Juhataja: Tänan. Me asume hääletama. Vabandan. Härra Adams. Palun.

J. Adams: Ma oleksin tahtnud kommenteerida teie ettepanekut. Kuna meie põhiseaduse tekstis on väga tihti öeldud, et sätestatakse seadusega, siis kuni sellise seaduse vastuvõtmiseni peab olema ka mingi kord. Nagu ma aru saan, võistlevad omavahel kaks kontseptsiooni, ühte ma kuulsin hr. Kase suust just eile. Tema arvamus oli, et ülemnõukogu võtab kõik need seadused veel enne vastu, kui toimuvad valimised, aga ilmselt on tõesti olulisem rakendusseadusesse sisse võtta mingid ajutised punktid, kasvõi kvooŕumi küsimuses kuni vastava seaduse valmistamiseni Riigikogu poolt. Tänan.

Juhataja: Lugupeetud kolleegid! Ma mõistsin hr. Adamsit selliselt, et ka tema peab võimalikuks, et me tuleme tagasi ka rakendusseaduse eelnõu juurde ja püüame neid küsimusi, millised ta tõstatas, lahendada selles seaduse eelnõus. Tänan. Kas hr. Kask soovib sõna? Palun.

P. Kask: Ma parandan väikese ebatäpsuse, mis oli hr. Adamsi sõnavõttus. Ma ei ole öelnud, et ülemnõukogu peab vastu võtma Riigikogu kodukorraseaduse. Ma arvan, et selleks, et põhiseadust saaks rakendada hakata, on vaja miinimumhulk mitmesuguseid seadusi, kaasa arvatud seadus valitsusest ja seadus Riigikogu kor-

rast. Ja ma ei ole kunagi väitnud, et Ülemnõukogu peaks need seadused vastu võtma, küll aga olen ma väitnud, et minu meelest on mõistlik, kui Ülemnõukogu need välja töötaks.

Juhataja: Tänan. Me asume hääletama.

Arutelu objektiks on paragrahv 72. Kes on selle poolt, et muuta paragrahvi 72 vastavalt redaktsioonitoimkonna ettepanekule? Hääletame, palun. Poolt on 18, 4 on vastu. Assamblee võttis vastu otsuse muuta paragrahv 72 vastavalt redaktsioonitoimkonna ettepanekule.

Lugupeetud kolleegid! Kell on kohe saamas pool kaks. Meie reglemendi järgi peaks lõunavaheaeg algama kell kaks, kuid kui keegi teist ei protesteeriks, siis teeksime juhatusel poolt ettepaneku alustada lõunavaheajaga kell pool kaks, sest järgmine teema - vabariigi valitsuse moodustamise kord - võib võtta päris pikalt aega. Palun, kas on proteste? Proteste ei ole. Suur tänu, pr. Hänni. Me kohtume uuesti kell pool kolm.

L õ u n a v a h e a e g

Juhataja: Lugupeetud kolleegid! Kell on 14.32. Lõunavaheaeg on lõppenud, me jätkame tööd. Palun läbi viia kohaloleku kontroll. Oigeaegselt on saali jõudnud 19 assambleeliiget. Ma palun kõnetooli redaktsioonitoimkonna esimehe pr. Liia Hänni. Me jätkame 19. ettepanekust.

L.Hänni: Lugupeetud kolleegid! 19.ettepanek käsitleb vabariigi valitsuse moodustamise korda ja siin on üheaegselt arutluse all kaks paragrahvi, paragrahv 91 ja paragrahv 92. Me oleme valitsuse moodustamise korda juba mitmel korral arutanud. Küsimus on olnud selles, kui detailselt tuleb põhiseaduses reguleerida valitsuse moodustamise korda. Eelmises versioonis oli detailsuse aste mõnevõrra väiksem kui vahepealses variandis, mille me töötasime välja koostöös ekspertidega. Kritiseeriti, et kõik sammud ja etapid, mis valitsuse moodustamisel on vajalikud, ei ole põhiseaduses lahti kirjutatud, samuti heideti meie eelmisele redaktsioonile ette, et Eesti Vabariigis on üheaegselt kaks peaministrit. Üks, kes on ametis veel eelmise valitsuse peaministrina, ja teine, kelle on ametisse nimetanud Riigikogu. Nendel põhjustel oleme muutnud paragrahvi 91 redaktsiooni selliselt, et kõigepealt vabariigi president määrab peaministri kandidaadi; teine etapp - Riigikogu annab sellele inimesele volitused valitsuse moodustamiseks; kolmas etapp - peaministri kandidaat esitab presidendile valitsuse koosseisu; neljandas etapis on antud ka aeg, mille jooksul president nimetab valitsuse ametisse. Võrreldes eelmise redaktsiooniga on niisiis lisandunud 3.10ik, mis määrab kolmanda etapi pikkuse - 7 päeva jooksul peab peaministri kandidaat esitama valitsuse koosseisu vabariigi presidendile, tuleb valitsuse nimetada ametisse 3 päeva jooksul. Võib juhtuda,

et peaministri kandidaat ei suuda valitsust moodustada või loobub sellest. Sel juhul kuulutab vabariigi president välja Riigikogu ennetähtaegsed valimised 14 päeva möödudes. Kui selle aja jooksul Riigikogu ei suuda ise välja pakkuda enda poolt peaministri kandidaati, kes saab hakkama valitsuse moodustamisega. Riigikogu poolt peaministri kandidaadi esitamine on reguleeritud paragrahv 91 viimases lõikes. Teile on välja jagatud ka redaktsiooni-
toimkonna poolt lisana hr. Adamsi ettepanek valitsuse moodustamise korra juurde, mille põhimõtteline erinevus redaktsiooni-
toimkonna poolt väljapakutust seisneb selles, et vabariigi presidendil võib olla kaks katset peaministri kandidaadi määramiseks. Teist katset ta võib kasutada ja võib jätta selle ka kasutamata. Redaktsiooni-
toimkonna versioonis on vabariigi presidendile ette nähtud ainult üks katse. Need on põhilised muudatused, mis on tehtud valitsuse moodustamisekorras paragrahvis 91.

Paragrahvis 92 on sisse toodud säte, mis näeb ette, kuidas toimub muudatuste tegemine juba ametisse nimetatud vabariigi valitsuse koosseisus. See kord on põhimõtteliselt sama, nagu ta oli meie eelmises redaktsioonis, ainult et see säte ise on muutunud konkreetsemaks, käistledes ainult seda juhtu, kui tegu on ametisoleva valitsuse ministrite vahetamisega. See on kõik kommentaariks.

Juhataja: Suur tänu. Palun küsimused. Kas hr. Adams soovib kõneks sõna või kõneleb kohalt? Palun.

J. Adams: Proua Hänni, mul on üks niisugune küsimus. Kas praeguse paragrahv 92 sõnastus oli redaktsioonitoimkonnas kaalumisel ka sellest vaatenurgast, et formaalselt ta sisaldab ka sellist kabinetti, ütleme, ministri muutust, kui näiteks Riigikogu on avaldanud ühele konkreetsele ministriile umbusaldust?

L. Hänni: Kindlasti puudutab paragrahv 92 ka seda juhtumit, sest see on muudatus vabariigi valitsuse koosseisus ja ka sel juhul, kui minister on sunnitud lahkuma umbusaldusavalduse tõttu, on edasine regulatsioon samasugune, see tähendab, vabariigi valitsuse esimees, peaminister teeb presidendile ettepaneku uue ministrikandidaadi suhtes.

Juhataja: Palun, kas on veel küsimusi? Ei ole. Sõnasoove? Tänan, pr. Liia Hänni. Kõneks on sõna hr. Adamsil. Palun.

J. Adams: Lugupeetud kolleegid! Ma esitasin redaktsioonitoimkonnale alternatiivvariandi, mis on teile ära trükitud ja ma võlgnen teile seletuse selle kohta. Ma ütlen kohe alguses, et ma ei ole päris kindel iseenda ettepanekus, kuna ma ei tea, millistest andmetest nõud lähtuda. Eesti Vabariigis on olnud kaks valitsuse moodustamise korda. Esimene oli meie esimese, 1920. aasta põhiseaduse alusel. Seal oli valitsuse moodustamise kord tegelikult reguleerimata. Selle aluseks olid poliitilised läbi-

rääkimised, mis ei olnud kuidagi formuleeritud. Nende tulemusena sündis poliitiline koalitsioon, otsustati peaminister, valitsuse koosseis. Oldi ka sundseisus selles mõttes, et ennetähtaegseid valimisi ette ei olnud nähtud, järelkult koalitsioon pidi sündima kas see või teine või kolmas.

Mul ei ole piisavaid andmeid ka selle ajastu poliitika-tegelaste memuaaridest. Niipalju kui ma olen lugenud, ei ole ma saanud selget pilti, mis tegelikult või kuidas tegelikult miski asi toimus. Võib arvata, et suur osa oli üksikute poliitiliste parteide liidrite isiklikul initsiatiivil või vahemeestel, iga-tahes see on üks teema, mida nooremad ajaloolased võiksid uurida, kuidas konkreetselt valitsuskoalitsioonid sündisid.

Teine praktika oli siis Eesti Vabariigi viimase põhiseaduse järgi, kus see ülesanne oli sisuliselt pandud vabariigi presidendi ja tema abi, peaministri peale. See meetod näitas minu arvates oma kõlbmatust meie ühiskonnas sellega, et omal ajal osutus võimalikuks Johannes Vare-Barbaruse valitsuse täiesti valutult ja kriitikata ametissenimetamine. Kui vaadata teiste riikide põhiseadusi, siis enamasti ei ole põhiseadustes üldse lahti kirjutatud, kuidas valitsust moodustatakse. Enamasti on jäetud see poliitilise traditsiooni aluseks, traditsioon väidab Euroopa riikides üldjuhul seda, et valitsuse moodustab kas kõige suurema erakonna liider või siis mingisugune kompromisskandidaat.

Redaktsioonitoimkonna liikmete andmetel, ma ise ei ole neid lugenud, on Ida-Euroopa maade uutes põhiseadustes võetud vastu veel jäigemad eeskirjad, kui meile siin pakutakse. Nimelt kirjutatakse välja sõna-sõnalt, et kõigepealt peab katse tegema suurima erakonna liider, siis järgmine jne. Siin on küsimus selles, milliseks meie oma poliitiline praktika kujuneb. Uuemast ajast on meil kaks näidet, mis võib-olla sisaldavad mingit moraal, kuid mitte väga palju. Ma kujutan ette, et Edgar Savisaare saamine peaministriks ja tema valitsuse moodustamine oli siiski suurel määral täiesti nõukogulikku tüüpi kulissidetagune mahhinatsioon. Tiit Vähi valitsuse ametisesaamine on mingil moel seda tüüpi, nagu meie planeerime siin põhiseaduse projektis. Ma arvan, et ka see ei anna meile praegu olulist informatsiooni. Meie selle paragrahvi põhiliseks eeskujuks on olnud Saksa põhiseadus. On aga ainult üks aga. Ma ei tea, kas te minuga nõustute või ei. Saksa maal ja mitmel teise riigi põhiseadusel, mis on meile eeskujuks olnud, on suhteliselt stabiilne poliitiline süsteem, mis tähendab seda, et parlamentides on esitatud olulisemal määral kolm või neli parteid. Mina arvan ja ma usun, enamik teist jagab seda arvamust, et meil saab olema tõenäoliselt vähemalt esimese, aga ka järgmiste riigikogude aegadel parteisid rohkem ja sellepärast presidendi rolli valitsuse saamisel tuleks suurendada ja anda talle ka teine katse. Teine põhjus on see, miks ma selle apel-

latsiooni või ettepaneku esitan, et ka esialgses kavandis oli mitu võimalust. Praegusel juhtumil on valitsuse moodustamisel aluseks võetud mitu suurt põhimõtet. Kõigepealt see, et esimene initsiatiiv lähtub presidendilt. Kui presidendi poolt initsiatiiv mingil moel nurjub, siis antakse Riigikogule katse seda asja parandada. Praegu on ka sisse kirjutatud põhimõtte, mis eelmisel reedel oli eraldi paragrahvina sõnastatud. Praegune paragrahv 91 sisaldab kahekuulise aja, sellest kauem ei tohi valitsuskriis kesta. Isiklikult ma pooldan seda täiesti. Lisaks on siin lugupeetud kolleegi Peet Kase väsimatul ettevõtmisel teises kohas antud võimalus lahkuva valitsuse palvel presidendil korraldada igal juhul ennetähtaegsed parlamendivalimised. Ma pean tunnistama, et mina isiklikult seda presidentiaalsüsteemidest ülekantud põhimõtet ei jaga, aga vist praegusel momendil on seda natukene liiga hilja hakata uuesti vaidlustama, kuigi see minu arvates annab võimaluse väga mitmesugustele poliitilistele mahhinatsioonidele. Nii et ma tulen tagasi praeguse paragrahvi sõnastuse juurde. Praegusel juhul on presidendile antud formaalne kohustus leida peaministri kandidaat. Juhul kui tema poolt väljapakutud kandidaat ei leia Riigikogu heakskiitu, siis rohkem võimalusi temal ei ole. Tähendab, president on lülitatud sellest protsessist välja, ta võib muidugi ka mitteformaalselt osaleda kahe nädala jooksul omavahelistes konsultatsioonides peaministri kandidati-

daadi otsimisel. Nii et presidendil on üks katse, parlamendil on kahe nädala jooksul niipalju katseid peaministrit leida, kuipalju tema peab vajalikuks. Kas või 14 katset, näiteks. Kui ta iga päev teeb ühe katse. Minu jaoks muutub see asi natuke absurdseks, sellepärast, et sellisel juhul ma ei näe üldse, mispärast presidendil üldse peab mingisugune katse olema. Me võiksime täiesti minna tagasi 20-ndate aastate superparlamentarismi juurde. Sellepärast teen ettepaneku nendessamades aja piirides anda presidendile siiski võimalus kaheks katseks. Ma formaalselt nimetaksin neid esimeseks katseks moodustada enamusvalitsus ja teiseks katseks moodustada vähemusvalitsus. Võiks seda ka defineerida niimoodi, et esimeseks katseks näiteks moodustada paremtsentriline koalitsioon, valitsuse teiseks katseks näiteks vasaktsentriline või midagi muud sellist. Kuid ma arvan, et see presidendi formaalne roll ja kohustus peaministri väljaselgitamisel on üks väheseid sisulisi poliitilisi kohustusi presidendil üldse. Ekspertide ja meie redaktsioonitoimkonna aktiivsemate liikmete hr.Kase ja Hallaste poolt presidendi rolli nii-ütelda minimiseerimine selles küsimuses viib presidendi sisuliselt funktsioonide vähenemisele ja superparlamentarismi poole, mida mina ei poolda. Tänan teid.

Juhataja: Suur tänu. Sõna on hr.Uluotsal.

U.Uluots: See võib olla üllatav, aga antud juhul ma olen hr.Adamsiga täiesti ühel nõul. Tähendab, presidendile tuleb anda vähemalt kaks katset ja kui need kaks katset ebaõnnestuvad, tuleb välja kuulutada erakorralised Riigikogud valimised. See aga, et anda Riigikogule veel võimalus, tähendab mitmeid kordi katsetada nagu õmblusmasinal ja omapoolset luua valitsus ja määrata peaminister, see on tõesti juriidiline absurd ja see tuleks sealt välja jätta. Tähendab, minu arusaamise järgi peaks skeem olema: presidendile kaks katset, kui need ebaõnnestuvad, erakorralised valimised. Ja viimane lõik sellest tekstist välja jätta ja ma loodan, et redaktsioonikomisjon võtab seda arvesse, sest selline liit nagu Uluots ja Adams kahekesi, see on murdmatu. Nii et teil tuleb sellega arvestada.

Juhataja: Suur tänu. Sõna on pr.Lauristinil. Palun.

M.Lauristin: Ma tahaksin lihtsalt informeerida, et sedasama probleemi arutasid koos III ja IV toimkond ja ma loodan, et hr. Kask räägib sellest ka pikemalt. Aga me arutasime läbi need variandid ja leidsime, et ei oleks õige, kui Riigikogul oleks lõpmata arv neid katsetusi. Kogu tsükkel lõpeb ikkagi sellega, et Riigikogu peab esitama presidendile kabineti. Me leidsime, et see on tasakaalustatum variant, kus mõlemal on üks katse. See sunnib mõlemat, nii presidenti kui Riigikogu ja ülesandele lähenema võimalikult suure vastutustundega. Me püüdsime vähendada võima-

lust, et tekiks nn. poliitiline ping-pong. Mõlema toimkonna ühisistungil jõuti variandini, mis teile on nüüd esitatud. Kaaluti tõsiselt nii seda varianti, et presidendil oleks mitu katset, kui ka teist varianti, et Riigikogul on mitu katset.

Juhataja: Suur tänu. Kõneks on sõna hr. Kasel. Palun.

P. Kask: Austatud kolleegid! Täna me peaksime tegema kaks valikut, kui üldse hääletamiseni jõuame. Kaks põhimõttelist valikut. Ja kokku peaksime me siiski leppima ka kolmandas küsimuses.

Esimene valik on, et me nimetame Riigikogult valitsuse moodustamiseks volitused saanud isikut kas peaministriks, nagu on praeguses tekstis, mis on Assamblee poolt vastu võetud ja ülemnõukogule esitatud, või nimetame teda peaministri kandidaadiks, nagu pakub välja redaktsioonitoimkonna praegune variant.

Põhimõtteliselt on võimalikud mõlemad. Näiteks Saksamaal nimetatakse teda peaministriks, aga kahtlemata tekitab see segijamise võimalusi, sest korraga on siis riigis kaks peaministrit ja vähemalt teoreetiliselt, võib neid koguni kolm-neli tükki tekkida, sest kuskil ei olnud kirjas, kuidas neist peaministristest lahti saada, kes saavad küll volitused valitsuse moodustamiseks, aga ei suuda neid volitusi ellu viia. Redaktsioonitoimkond ekspertide nõuandel otsustas tagasi minna selle variandi juurde, kus seda isikut nimetatakse peaministri kandidaadiks. Sisulist erinevust ei ole, küsimus on selles, kuidas neid isikuid nime-

tatakse. Teine valik, mis me võiksime täna teha, on valik, kas anda presidendile võimalus ka teiseks katseks või jäigalt jätta talle ainult üks võimalus.

Ma tuletan meelde, et meie esimene variant sisaldas kahte katset ja seda vaidlustasid eksperdid. Nad leidsid, et see annab Riigikogule võimaluse presidenti lollitada või rumalaks teha, sest Riigikogu käes on ikkagi jäme ots, kuivõrd pärast seda ta saab ikkagi ju oma kandidaati üles seada.

See, mis hr. Adams pakkus, et anda presidendile teine katse, aga võimaluse talle endale ka sellest loobuda, on tegelikult kompromiss ja olen kaugel sellest, et selle vastu võidelda. Ma arvan, et kui sõnastus on vastuvõetav, kui me ei leia sõnastuses, mida hr. Adams pakub, vigu, siis see on kõne alla tulev, igatahes mitte kindlasti tagasilükatav. Suures osas on see muidugi maitse küsimus. Ja kolmas, mille jaoks hääletamiseks nagu ruumi ei ole, on jutt, millest on palju kordi räägitud. Kui asi jääb töösse redaktsioonitoimkonda, siis kas redaktsioonitoimkond peab pingutama, saavutama sellise sõnastuse, kus üldse auke ei ole, kus kõik on otsast lõpuni selge? Redaktsioonitoimkonna III ja IV toimkonna seisukoht on siiani olnud, et ei ole võimalik nii keerulist protsessi nagu valitsuse moodustamine, kirjeldada põhiseaduses ära kuni viimase detailini. Alati on võimalik leida auke. Näiteks praeguses tekstis. Kõikides tekstides on auk selles

kohas, et mis siis saab, kui president ei nimeta 14 päeva jooksul peaministri kandidaati, kui läbirääkimised parteide vahel jätkuvad. Need, mille kohta hr.Adams kasutas terminit kulissidetagune mahhinatsioon, siis kui Savisaart paika pandi, ja teist terminit siis, kui Vähit pandi. Aga tegelikult on need parteiliidrite vahelised läbirääkimised igal juhul ja toimuvad kulisside taga ka demokraatlikus ühiskonnas.

Veelkord see kolmas punkt. Lepiksime omavahel kokku, et me ei püüa kõiki auke täis toppida. Seadus valitsusest peaks kirjeldama päris mitmel leheküljel kõiki neid detaile, mis siis saab, mis sel juhul saab, mis tingimustel või president peaministri poolt esitatud ministrikandidaate jätta ametisse nimetamata ja mis siis saab, kui ta jätab ja kas peaministril on õigus kellelegi apelleerida ja kuidas on need tähtajad. Praeguses tekstis näiteks on nimetatud ainult üks tähtaeg, see on 3 päeva. Kas see tähtaeg kehtib alati, kui nimetatakse ministreid ametisse, või mitte? Kõiki neid küsimusi me ei suuda ära kirjeldada, ära seletada põhiseaduses, leppigem sellega, et põhiseaduses on ainult need kõige tähtsamad. Tänan.

Juhataja: Suur tänu, hr.Kask. Kas on veel sõnasoovijaid? Ei ole. Pakun 19.ettepaneku osas lõppsõna redaktsioonitoimkonna esimehele pr.Liia Hännile. Palun.

L.Hänni: Lugupeetud kolleegid! Kõiki neid asjaolusid, mis seonduvad valitsuse moodustamise korraga, käsitlesid sõnavõtjad. Meil on ees ka need võimalikud alternatiivid, mille vahel meil tuleb otsustada. Hr. Peet Kask nimetas neid juba järjest. Neid on põhimõtteliselt kolm. Kas jääda selle juurde, et Riigikogu nimetab ametisse peaministri, nagu oli meie eelmises redaktsioonis, või taastada eelmises redaktsioonis olnud peaministrikandidaat? Me leidsime, et peaministrikandidaadi juurde jäämine looks selguse, mida meil ei ole, kui meil on üheaegselt olemas kaks peaministrit. Nii et redaktsioonitoimkonna esimehena mul ei jäägi muud üle, kui eelistada seda, et Riigikogu annaks volitused peaministrikandidaadile, mitte ei nimetaks ametisse peaministrit. Aga kui seda peetakse vajalikuks hääletada, kui ei olda nõus redaktsioonitoimkonna ettepanekuga, siis tuleb seda teha.

Teiseks. Mitu katset on presidendil peaministrikandidaadi esitamiseks? Just selles punktis sai meie 13. detsembri redaktsioon, kus oli kaks katset jäetud presidendile, ekspertide poolt karmi kriitika osaliseks. Nad väitsid, et selline võimalus, kus president esitab kaks katset ja lõpuks otsustab Riigikogu ja paneb ametisse oma peaministrikandidaadi, võiks kahjustada presidendi autoriteeti ja just põhiliselt nende tungivatel soovitustel läksime me üle sümmeetrilisele peaministri esitamise skeemile, kus vabariigi president esitab omapoolse katse ja siis, kui

valitsuse moodustamine ei õnnestu, saab omakorda võimaluse Riigikogu. Hr. Uluots arvas, et seda teist võimalust, et vabariigi valitsuse esimehe kandidaadi esitab Riigikogu, ei peaks üldse olema, et see on võimalus kalduda superparlamentarismi. See väide ei ole siiski piisavalt põhjendatud, sest vabariigi president, kui ta esitab peaministri kandidaadi, kes on kooskõlastatud Riigikogu erinevate poliitiliste jõududega, kahtlemata saavutab edu.

See teine võimalus võib kõne alla tulla ainult sel juhul, kui vabariigi president mingil põhjusel ei arvesta valimiste tulemusi ega jõudude vahekorda Riigikogus, mis viitab ilmsele konfliktsituatsioonile presidendi ja Riigikogu vahel. Aga kuna riik vajab täitevvõimu, siis on see konflikt vaja lahendada. Ja lahenduseks on pakutud see tee, et Riigikogu ise enda hulgast häälteenamusega esitab peaministrikandidaadi. Ma arvan, et see on otstarbekas, see on nii reguleeritud Saksamaa põhiseaduses, kus riik funktsioneerib küllaltki tasakaalukalt ja me võiksime seda eeskuju arvestada. Nii et hr. Adamsi ettepanek oleks küll kompromissivalmis selles mõttes, et ta ei sunni presidendile peale kahte katset, annab selleks küll võimaluse. Redaktsioonitoimkond enda väljapakutud skeemist siin ei pidanud vajalikuks praegu taganeda. Nüüd, kas meie täiuslikkuse taotlused võiksid jätkuda? Selle küsimuse esitas Peet Kask. Kindlasti need võiksid jätkuda,

kui meil oleks selleks veel piisavalt aega, sest põhiseaduse üks eesmärk ja mõte on, et kõige tähtsamad riigielu atribuudid: valitsus, parlament, vabariigi president ja nende moodustamise kord võimalikult täpselt reguleerida. Iseasi on see, kas me praeguse aja jooksul enam suudame seda skeemi niivõrd detailseks ja läbitöötatuks arendada, et hiljem meie suurest püüdlikkusest hoopis tüli ei teki Riigikogule, kui ta hakkab praktikas valitsust moodustama. Nii et siin ilmselt on see optimaalne variant või küllaltki sellele lähedane variant juba saavutatud. Aga kui täna lõplik redaktsioon hääletamisele veel ei jõua, siis kahtlemata sellel järelejäänud nädalal me püüame veel otsida seda optimaalset sõnastust. Nii et see on minu poolt kõik. Aitäh.

Juhataja: Suur tänu. Aitäh, pr. Liia Hänni. Me katsume hääletamise teel otsustada need küsimused, mis on tõusetunud seoses paragrahviga 91. Selle paragrahv 91 viimase lõike osas võib tõusetuda redaktsioonilisi küsimusi, kuid ma arvan, et põhimõte, mida viimases lõikes väljendatakse, on kõigile arusaadav, seda selgitasid ka pr. Liia Hänni ja teised sõnavõtjad. Sellepärast oleks meil võimalik hääletada seda ettepanekut, mille esitas redaktsioonitoimkond, kas poolt või vastu. Kui selgub, et redaktsioonitoimkonna ettepanek paragrahvi 91 osas ei leia piisavalt toetust, siis on meil võimalik, kasutades skeemi, millele osutas hr. Kask, selgitada põhjusi, miks see ettepanek toetust ei

leidnud.

Lugupeetud kolleegid, kui te ei protesti, siis ka sellel korral juhatus talitaks nii, et me kõigepealt hääletame redaktsioonitoimkonna poolt meile tehtud ettepanekut, s.o. paragrahv 91 uut redaktsiooni. Ma tuletan siiski veel kord meelde, et selle paragrahvi viimane lõik on redaktsiooniliselt üsna raskepärane, kui meie saame aru, mida siin silmas peetakse. Pr.Hänni, palun.

L.Hänni: Lugupeetud juhataja, kui te täna panete hääletusele paragrahvi 91 lõpliku redaktsiooni, siis tõepoolest paragrahvi viimane lõige on kohmakas ja mõningat paranemist võib saavutada sellega, kui teises reas tõmmata maha "eelmises lõigus nimetatud", sest mõte peaks olema selge ka ilma nende kolme sõnata, nii et jääks "kuni 14 päeva jooksul". Ja võib-olla et saaks seda lõiku veel natuke kohendada.

Juhataja: Suur tänu.

Lugupeetud kolleegid! Viime veel kord läbi kohaloleku kontrolli ja sellele järgneb hääletamine paragrahv 91 küsimuses. Hr.Adamsil on käsi püsti. Hr.Adamsil on käsi püsti, palun lõpetada kohaloleku kontroll, kuulame ära hr.Adamsi, palun.

J.Adams: Ma oleks palunud selgitust, kas ja kuidas lähevad selle küsimustekompleksis hääletusele need ettepanekud, mida ma toetasin ja mida redaktsioonitoimkond trükkis ära eraldi lisana.

Juhataja: Kui redaktsioonitoimkonna poolt meile esitatud ettepanek paragrahv 91 uue redaktsiooni osas ei leia toetust, siis me hääletame läbi selle, kas toetatakse terminit peaminist-rikandidaat, mis on konstruktsiooni aluseks, mille on esitanud redaktsioonitoimkond. Teiseks, kas presidendile jääb üks katse või peaks olema neid kaks, nii nagu on ettepaneku teinud hr. Adams. Ja hr. Adamsi ettepaneku sisu seisneb selles, et presiden-dil on ka õigus loobuda sellest teisest katsest. Ka selle küsimu-se me peaksime hääletamise teel otsustama. Ja võib-olla on vajalik, et me selgitaksime siis meie ühise seisukoha ka selles kolmandas küsimuses, mille tõstatas hr. Kask. Kas me peame vajali-kuks ja võimalikuks detailselt alustada valitsuse moodustamise küsimusi. Hr. Adams, palun!

J. Adamsi: Sellisel juhul, kui minu ettepanek üldse hääletu-sele läheks, peab enne praegune redaktsioon hääletusel läbi kuk-kuma. Ma juhin tähelepanu, et see ei ole loogiline. Minu ette-panek moodustab praeguse paragrahvi alternatiivi, vaidlemata vastu tema põhilistele kontseptsioonilistele osadele. Näiteks peaministrikandidaadi staatust, tähtajad jne.

Juhataja: Lugupeetud kolleegid, me oleme Assamblees kokku leppinud ja lausa otsuse vastu võtnud, et me arutame redakt-sioonitoimkonna ettepanekuid. Pr. Liia Hännit mõistis juhatus sel-liselt, et redaktsioonitoimkond on meile teinud ettepaneku para-

grahvi 91 muutmiseks kujul, nagu see teie ees on. Ja sellepärast, et meil selline kokkulepe on, peaks juhatus korrektselt kõigepealt hääletama ettepanekut, mille on esitanud redaktsioonitöimkond. Palun, kas meil on võimalik hakata hääletama? Hr. Runnel, palun.

H. Runnel: Lugupeetud juhataja, ma märkan sellise asja tõlgendamise juures väikest vägivaldsust. Ma meenutan, et nädal tagasi me käsitlesime redaktsioonitöimkonna pädevate ettepanekutena kõiki asju, mis oli läbi redaktsioonitöimkonna käe kolmel erineval leheküljel või lehel esitatud ja kus algallikad olid erinevad. Ja antud juhul on minu meelest tegemist analoogilise asjaga. Ka Jüri Adamsi ettepanek lisaleheküljel on tulnud redaktsioonitöimkonna ettepanekuna, kuigi tema algallikas ei ole redaktsioonitöimkond puhtal kujul, vaid Adams. Kuid lõppfaasis on see ikkagi olnud redaktsioonitöimkonna ettepanek ja selles mõttes võrdväärne ja ma jään kimbatusse, kui praegu toimub väikene vägistamine. Ma leian, et mingi konkureeriv hääletamine, mida on siin saalis tehtud, oleks võib-olla õigem. Tänan.

Juhataja: Suur tänu. Mul on siiski selline palve, et pr. Liia Hänni ütleks, milline on redaktsioonitöimkonna ettepanek ja ma loodan, et kolleegid toetavad mõtet, et me hääletame siiski kõigepealt redaktsioonitöimkonna ettepanekut. Hr. Kama, palun.

K.Kama: Ma tahan täpsustada seda, et eile redaktsiooni-toimkonnas oli. Tähendab, kuigi redaktsioonitoimkond ei toetanud hr.Adamsi ettepanekut, sellest hoolimata peeti vajalikuks tuua ka hr.Adamsi ettepanek Assamblee ette ja sellest lähtuvalt ma paluksin, et ka sel juhul, kui Assamblee praegu toetab redaktsioonitoimkonna ettepanekut, pärast eraldi hääletada läbi ka veel hr.Adamsi variant.

Juhataja: Pr.Liia Hänni, kas me teeme nii?

L.Hänni: Lugupeetud kolleegid! Tõepoolest, redaktsioonitoimkond koos hr.Adamsiga arutas valitsuse moodustamise erinevaid võimalusi ja pidas hr.Adamsi ettepanekut seda väärt, et tuua ta Assambleesse, järelkult me võiksime ka hääletusel seda momenti arvestada.

Juhataja: Lugupeetud kolleegid! Selles ülimalt selges situatsioonis teeb juhatus teile järgmise ettepaneku. Me hääletame kõigepealt paragrahvi 91 ja konkureerival hääletamisel otsustame, millisel kujul selles paragrahvis 91 on 4. ja 5.lõige. Selles osas on erinevad redaktsioonitoimkonna poolt esitatud tekst ja hr.Adamsi ettepanek paragrahv 91 osas. Pr.Hänni, kas selline käsitusviis vastaks redaktsioonitoimkonna ettepanekule?

L.Hänni: Põhimõtteliselt tuleb meil otsustada, mitu katset on vabariigi presidendil peaministri kandidaadi määramiseks ja, viides paragrahv 91 4.lõike sellise sõnastuse vahel, nagu ta on

hr.Adamsi ettepanekus, me ilmselt eelistame sellist valitsuse moodustamise korda, nagu soovib hr.Adams, nii et 4.lõigu üle otsustamine määrab selle, millist korda Assamblee soovib.

Juhataja: Hr.Korrovits, palun.

V.Korrovits: Lugupeetud juhataja, head kolleegid! Paistab, et me paragrahv 91 ideoloogia vastu ei ole. Küsimus on kahes variandis - ühe pakkus välja redaktsioonitoimkond, teise Jüri Adams (4. ja 5.lõik). Kuna Jüri Adamsi ettepanekuid on sisuliselt esitanud ka redaktsioonitoimkond, võib öelda, et redaktsioonitoimkond pidas neid selle vääriliseks, et tuua Assamblee ette. Sisuliselt on see ka redaktsioonitoimkonna arvamus käsitleda neid alternatiivina. Oleks loogiline kõigepealt läbi hääletada konkureerival hääletusel alternatiivid: Adamsi ettepanek 4.lõigu kohta, vastav ettepanek redaktsioonitoimkonna põhitekstis, Adamsi ettepanek 5. lõigu kohta ja vastav ettepanek põhitekstis ja siis kogu paragrahvi tekst tervikuna. See oleks ilmselt kõigile vastuvõetav. Tänan.

Juhataja: Suur tänu. Mulle tundub siiski nii, et hr.Adamsi esitatud 4. ja 5. lõik on omavahel sedavõrd tihedalt seotud, et me ei peaks neid lõikeid eraldi hääletama. Seega, hr.Korrovits, me võiksime küsimuse püstitada niimoodi kas redaktsioonitoimkonna esitatud variandist 4.lõik või selle 4.lõigu asemel hr.Adamsi esitatud 4. ja 5. lõik, kusjuures sellele 5.lõigule, mida pakub hr.Adams, järgneks 6.lõiguna redaktsioonitoimkonna tekstist 5.lõik. Härra Kama, palun.

K.Kama: Ma tahan hr.Korrovitsi sõnavõtu peale täpsustada. Redaktsioonitoimkond pidas vajalikuks tuua hr.Adamsi variant Assamblee ette, aga redaktsioonitoimkond toetab ikkagi seda teksti, mis on kirjas paragrahv 91 all, nii nagu

redaktsioonitoimkond on selle esitanud.

Juhataja: Lugupeetud kolleegid! Selleks, et meil jääks saalis püsima üksmeel ja arusaam, et meie eesmärk on üks ja see sama, teen ettepaneku kõigepealt hääletada, kas me pooldame redaktsioonitoimkonna tekstist 4.lõiku või vastavalt hr. Adamsi ettepanekule selle asemel 4. ja 5.lõiku. Kas selline käsitusviis on kõigile arusaadav! Kas me saame hakata hääletama? Viime läbi kohaloleku kontrolli, sest ma usun, et meid on rohkem kui 15. Assambleeliikmeid on saalis 25. Asume hääletama. Hääletamine on konkureeriv, loevad ainult poolthääled. Kes on redaktsioonitoimkonna esitatud paragrahv 91 4.lõike teksti poolt? Hääletame, palun. 9 häält. Ja teine küsimus. Kes on hr. Adamsi ettepaneku poolt asendada redaktsioonitoimkonna esitatud paragrahv 91 tekstis 4.lõik uute lõikudega, 4. ja 5.lõiguga kujul, nagu need on esitanud hr.Adams? Hääletame, palun. 14 poolthäälega on Assamblee vastu võtnud otsuse pooldada paragrahv 91 redaktsioonitoimkonna poolt esitatud 4.lõigu asemel hr.Adamsi esitatud 4. ja 5. lõiku. Sellega on redaktsioonitoimkonna 5.lõik saanud uue numeratsiooni alusel 6.lõiguks. Proua Liia Hänni, kas meil on võimalik nüüd hääletada paragrahv 91 tervikuna või vajab see paragrahv seoses kahe uue lõiguga täiendavat redigeerimist? Proua Hänni, palun.

L.Hänni: Lugupeetud kolleegid, mul on ettepanek täna mitte hääletada lõplikku redaktsiooni, sest kahtlemata vajab kogu see paragrahv analüüsi seoses nende lõikude lisandumisega.

Juhataja: Tänan. Härra Uluots.

Ü.Uluots: Proua Hänni, ma palun veel kord minu ettepanekut mitte unustada, sellepärast et seoses Adamsi redaktsiooni vastuvõtmisega muutub viimane lõik praktiliselt mõttetuks. Nii et kui te järgmine kord tulete, me loodame, et seda enam ei ole.

Juhataja: Härra Erm soovib sõna.

A.Erm: Tänan, härra juhataja. Ma teen järjekordselt ettepaneku, et me püüaksime täna ära otsustada, sellepärast et minu meelest ei ole selles tekstis niisuguseid vastuolusid, mida peaks väga pikalt arutama. See on lihtsalt väga pragmaatiline lähenemine. Ma kardan, et muidu jääb meil järgmiseks reedekd väga palju tööd.

Juhataja: Olen hr.Ermiga sama meelt ja jagan tema kartusi. Mul oleks heameel, kui redaktsioonitoimkond saaks esitada paragrahv 91 koos nende kahe uue lõiguga, mille poolt täna enamus hääletas, kuid redaktsioonitoimkond tegi meile teise ettepaneku, ja seni on siin saalis kehtinud meie omavaheline kokkulepe, et meil on päevakorras need küsimused, mida esitab redaktsioonitoimkond. Härra Korrovits, palun.

V.Korrovits: Tänan, hr. juhataja. Ma tahtsin lihtsalt täpsustada, vaidlemata vastu ühelegi seisukohale. Vast saab redaktsioonitoimkond selle paragrahvi redigeerimisega hakkama vaheajal? Tänan.

Juhataja: Suur tänu. Pr.Hänni.

L.Hänni: Minu ettepanek oli kantud murest, et selle paragrahvi põhjalikumal analüüsil võib äkki tekkida vajadus veelkord tulla teie ette oma ettepanekutega. Redaktsioonitoimkond on sellisesse seisusse juba korduvalt

sattunud, aga kui te seda peale võimalikuks, et vajaduse korral me veel kord toome teie ette selle paragrahvi mõningad redaktsioonilised parandusettepanekud, siis võib ka täna läbi hääletada või siis teha vaheaeg, et me saaksime kord kokku tulla ja paragrahvi tervikuna analüüsida.

Juhataja: Lugupeetud kolleegid, juhatus on paraku seda meelt, et paragrahv 91 on mitte ainult keerukas, vaid ka väga tähtis ja sellepärast juhatus arvab, et redaktsioonitoimkond peaks rahulikult selle paragrahvi uuesti läbi töötama. Mul on võimalik edasi minna paragrahviga 92. Kas selle paragrahvi kohta soovib redaktsioonitoimkond midagi täiendavat öelda? Ei? Siis me saame hääletada. Kes on selle poolt, et asendada paragrahv 92 senine tekst uue redaktsiooniga, mille esitas meile täna redaktsioonitoimkond? Hääletame, palun. Poolt on 19, vastu on üks. Assamblee on otsustanud paragrahv 92 uue redaktsiooni kasuks, mille esitas redaktsioonitoimkond. Proua Hänni, kas paragrahv 67 ja paragrahv 80 jäävad ka täna lahendamata, kui redaktsioonitoimkond ei tee meile vahepeal uusi ettepanekuid?

L.Hänni: Nende valikutega, mida Põhiseaduse Assamblee täna tegi, on tegelikult paragrahv 67 ja paragrahv 80 redaktsioon juba määratud. Ja kui valitsuse moodustamise kord jääb samaks, siis toob see automaatselt endaga kaasa ka need muudatused, mis on praegu kirja pandud.

Juhataja: Kas selline asjade käsitlemine tekitab mõnes assambleeliikmes protesti? Ei? Tänan teid. Me läheme edasi 20. ettepanekuga, see puudutab paragrahv 105 2.lõiku. Proua Liia Hänni, palun kõnetooli.

L.Hänni: Austatud kolleegid, meie 20.ettepanek käsitleb paragrahvi 105 ja on seotud seadusandlusega. Selle paragrahvi mõtteks on korrastada seadusandliku ja täidesaatva võimu vahekorda seadusandluse alal. Teatavasti võimude lahususe printsiibist lähtudes ei ole otseselt võimalik reguleerida ja anda korraldusi vabariigi valitsusele Riigikogu otsusega. Riigikogu peab oma tegevust riigielu juhtimisel korraldama seaduste kaudu. Senine praktika, tõsi küll, on olnud teistsugune. Nimelt on võetud vastu otsuseid ja jagatud vabariigi valitsusele korraldusi töötada välja üks või teine seaduseelnõu, aga me arvame, et põhiseaduse jõustumisega selline praktika muutub. Kuigi Riigikogu pädevuses on välja anda seadusi ja otsuseid, peaksid need otsused käima eelkõige Riigikogu enda töökorralduse kohta, mitte aga valitsusele antavate korralduste kohta. Küll aga võib seadusandlikus protsessis tekkida olukord, kus on ilmne vajadus reguleerida mingit valdkonda seadustega ja ka Riigikogu ei suuda oma jõududega vajalikku seaduseelnõu välja töötada. Sellises olukorras peaks Riigikogul olema põhiseaduslik võimalus tellida vastav seaduseelnõu vabariigi valitsuselt. Sellise seaduseelnõu tellimine peaks eeldama suuremat poliitilist konsensust ja kokkulepet selle seaduseelnõu kontseptsiooni osas. Ilmselt tuleks antud valdkond (seaduseelnõu tellimine valitsuselt) detailsemalt reguleerida Riigikogu kodukorras, aga sellise võimaluse sätestamine põhiseaduses peaks andma suunise, et selline mehhanism tuleb kodukorra seadusega luua, ja vastavalt sellele teeb redaktsioonitoimkond ettepaneku lisada paragrahv 105 2.lõik, mille mõtteks on see, et

Riigikogu saab oma koosseisu häälteenamusega pöörduda vabariigi valitsuse poole ettepanekuga algatada Riigikogu poolt soovitav eelnõu.

Juhataja: Tänan. Palun, kas on küsimusi? Härra Erm, palun.

A.Erm: Tänan, hr.juhataja. Tegelikult mul ei olnudki küsimus, mul oli repliik selle kohta. Minu meelest see paragrahv programmeerib meie põhiseadusesse valitsuse ja Riigikogu vahelise konflikti. Tähendab, selle paragrahvi järgi on väga paljudel seaduste algatamise õigus. Normaalses parlamendis on teatud koalitsioon, parlamendi enamus, kellele valitsus toetub, niisugune ettepanek võiks minna selle kaudu. Kolmandaks on mul tõesti küsimus: mis takistab Riigikogul tegemast mis tahes pöördumisi või ettepanekuid ükskõik kellele?

L.Hänni: Sellise võimaluse sätestamine, et Riigikogu saab valitsuse poole pöörduda ettepanekuga algatada eelnõu, tähendab teatud lisavõimalust seadusandliku protsessi korrastamiseks juba selle algstaadiumist peale. Loomulikult on Riigikogu ja valitsuse vahel tihe poliitiline koostöö, seda eelkõige valitsuskoalitsiooni kaudu, kuid võib ette kujutada ka sellist olukorda, kus on vajadus mingi seaduseelnõu järgi, on vaja läbi arutada need poliitilised põhimõtted, need kooskõlastada laiemal poliitilisel pinnal, kui seda on valitsuse koalitsioon, sest meie praegune valitsuse moodustamise kord lubab ka vähemusvalitsust. See annab valitsusele kõigepealt kindluse, et selle seaduseelnõu väljatöötamisel on talle teatud poliitilised lähtekohad juba

ette antud. Kui te loete tähelepanelikult seda formuleeringut, siis siin on öeldud: "Riigikogu poolt soovitatav eelnõu". Järelilikult Riigikogu mitte ei telli eelnõu, öeldes selle pealkirja, vaid annab ka teatud poliitilised lähtekohad, mida seaduseelnõu väljatöötamisel tuleks arvestada. Kui me analüüsime senist seadusandluse praktikat, siis võib veenduda, et väga tihti tekivad konfliktid just seaduseelnõu konseptuaalsetes küsimustes. Selline võimalus annaks meile sansi vältida neid vastuolusid, pannes selle seaduseelnõu juba tema sündimise hetkest peale mingile kokkuleppelisele alusele, mingitele poliitilistele põhiseisukohtadele, mis on eelnevalt parlamendi fraktsioonide vahel kooskõlastatud.

Juhataja: Suur tänu. Härra Saatpalu.

V.Saatpalu: See mõte siin on õige ja seda tuleb tõesti toetada. Oleks vaja ka kohaliku omavalitsuse seadusesse selgelt kirjutada, et on ainult õigus, aga mitte kohustus. Ja teiseks ma tahaksin ütelda, et kui see ettepanek leiab meie enamuse heakskiitu, siis oleks vaja sõnatuse kallal töötada, sest paragrahv 105 algab: "Seaduste algatamise õigus on". Kui teine lõik omakorda ütleb, et Riigikogul on õigus, siis seal tuleks vist midagi parandada. Põhimõtteliselt ma toetan.

Juhataja: Tänan. Härra Runnel, palun.

H.Runnel: Lugupeetud ettekandja, kui on lubatud nii intiimne küsimus, siis ma küsiksin, kust või kelle suust on pärit selle mõtte alge, kas omamaiste või välismaiste esindajate suust? Igal juhul see meeldib.

L.Hänni: Austatud hr. Runnel, siin ma saan anda täiesti täpse vastuse. See ettepanek pärineb hr. Raidla grupi ekspertidelt. Ta on olnud korduvalt teie laudadel. Ma pean tunnistama, et ma ka ise olen selle ettepaneku tegelikult mõtte omandanud ainult selles järk-järgult, mõeldes valitsuse ja Riigikogu vahekordade peale, ja ma arvan, et kui me võtame ka tagantjärele arvesse hea mõtte, siis teeb see meile ainult au.

Juhataja: Suur tänu. Rohkem küsijaid ja sõnasoovijaid ei ole. Me saame asuda hääletama. Kes on selle poolt, et lisada paragrahv 105 2.lõik, nagu on teinud ettepaneku redaktsioonitoimkond? Hääletame, palun. Poolt on 20, vastu on 1. Assamblee on vastu võtnud otsuse täiendada paragrahv 105 2.lõiguga vastavalt redaktsioonitoimkonna ettepanekule. Enne kui teeme väikese vaheaja, arutame läbi ka 21.ettepaneku ja püüame otsuse selles küsimuses vastu võtta. 21. ettepanek käsitleb paragrahv 109 2.lõiku. Pr.Hänni, palun.

L.Hänni: paragrahv 109 2.lõik on olnud Assamblees korduvalt arutluse all, kuid mitte sellest vaatenurgast, nagu toob teie ette praegu väljapakutud redaktsioon. Me oleme põhiliselt arutanud ja hääletanud, kui tugev peaks olema Riigikogu või vabariigi presidendi veto, tähendab, millise häälteenamusega saaks Riigikogu selle veto kummutada. Ja siin on Assamblee jäänud seisukoha juurde, et vetot ei tohiks tugevdada. Teiselt poolt on olnud etteheiteid, et on ebaõige vabariigi presidendi suhtes, kui Riigikogu vastav samasuguse häälteenamusega läbi temale uuesti tagasi saadetud seaduse, kuna ta sunnib vabariigi presidenti allakirjutama seadusele,

mida ta ei toeta. Vabariigi president võib seadusele allakirjutamisest keelduda kahel motiivil. Kõigepealt sellepärast, et seadus ei meeldi talle poliitiliste lahenduste poolest, kuid kuna Riigikogu meie põhiseaduse eelnõu kohaselt teostab seadusandlikku võimu ja sellisena esindab rahvast ja rahva tahet, siis poliitilise veto tugevdamine ilmselt viiks meid vastuollu sellesama põhimõttega, et seadusandlik võim kuulub rahvaesindusele. Teine põhjus, miks vabariigi president võib keelduda seadusele allakirjutamisest, on see, et ta leiab, et vastuvõetud seadus on põhiseadusega vastuolus. Riigikogu võib ka sel juhul jääda oma arvamuse juurde ja just sellise olukorra jaoks on redaktsioonitoimkond pakkunud välja edasise käigu. Kui vabariigi president ikkagi leiab, et antud juhul Riigikogu poolt vastuvõetud seadus ei ole kooskõlas põhiseadusega, peaks ta saama selle seaduse suunata Riigikohtusse, et see langetaks oma otsuse, kas antud seadus on põhiseadusega kooskõlas või ei. Vastavalt põhiseaduse paragrahvile 154 on Riigikohtule antud õigus otsustada, kas seadused vastavad põhiseadusele. Nii et antud juhul me anname presidendile võimaluse kaitsta oma seisukohta, kui see on tingitud õiguslikest argumentidest, ja lõpliku otsuse langetab sel juhul Riigikohus. Kui Riigikohus tunnistab, et seadus on põhiseadusekohane, ei ole vabariigi presidendil enam põhjust mitte allakirjutada Riigikogu poolt vastuvõetud seadusele. Sellise lisanduse tegemine paragrahv 109 2.lõigule täpsustab teiselt poolt ka Riigikohtu võimalusi arutada seaduste vastavust põhiseadusele, sest antud juhul lisaks õiguskantslerile ja alamatele kohtutele, kust võib tulla

ettepanek arutada seaduste vastavust põhiseadusele, saab selleks ajendiks ka vabariigi presidendi pöördumine riigikohtu poole. Nii, et sellistel põhjustel me teeme ettepaneku täiendada paragrahv 109 lõiget kaks. Aitäh.

Juhataja: Suur tänu. Küsimused. Härra Uluots, palun.

Ü.Uluots: Proua Hänni, paragrahv 54 2.lõik kõlab nii: "Riigikohus tunnistab kehtetuks mis tahes seaduse või õigusakti, kui see on vastuolus põhiseaduse sätte ja mõttega". See on samahästi kui käskivas kõneviisis. Te ütlesite, et tal on võimalus seda teha. Ei ole, ta on kohustatud seda tegema. Seepärast ma leian, et see, mis te tõite nüüd siia juurde - kui Riigikohus tunnistab jne. - on tegelikult paragrahv 154 kordus. Niikuinii on Riigikohus kohustatud seda tegema, kui seadus ei vasta põhiseadusele. Ma ei näe praegu mingit mõtet selle viimase osa sissetoomises. Minu ettepanek on pöörduda uuesti tagasi koosseisu enamuse veto juurde.

L.Hänni: Ma ei saa siin päriselt nõustuda hr. Uluotsa sellise interpretatsiooniga, et Riigikohus teeb seda igal juhul. Kohus rakendub töösse tavaliselt siis, kui ta saab mingisuguse kaebuse, ja meil on põhiseaduses viidatud mitmele mehhanismile, kuidas võib Riigikohtuni jõuda ettepanek arutada seaduse vastavust põhiseadusele. Põhiseaduses ei ole tõepoolest üksikasjalikult kirjas, kuidas Riigikohus rakendub, millise menetluse kohaselt ta arutab seaduse vastavust põhiseadusele. Kuid ka arutlustes ekspertidega jäi kõlama selline mõte, et ta ikkagi tegutseb kohtuna, s.t. kaebuse ja ettepaneku põhjal hakkab arutana seaduse vastavust põhiseadusele, mitte aga üldise järelevalve korras, omal

algatusel.

Juhataja: Suur tänu. Härra Jürgenson, palun.

K.Jürgenson: Ma sain ka selle paragrahvi algsest mõttest aru, et siin on just silmas peetud mitte seaduse juriidilist külge, vaid tema poliitilisi põhimõtteid. Kui rääkida juriidilistest külgedest ja vastuolust põhiseadusega, siis selline õigus peaks presidendil olema, sõltumata seaduse edasi või tagasi saatmisest Riigikohtusse. Kui vastav seadus, mis presidendile esitatakse, on põhiseadusega vastuolus, vähemalt presidendi arust, siis võiks ta selle kohe esitada Riigikohtusse, miks peaks ta selle enne veel Riigikogule tagasi saatma?

L.Hänni: Teatavasti on kohus konfliktide lahendamise vahend. Meie põhiseadus ei peaks tegema rõhuasetust kohtulikule konfliktide lahendamisele. Praegu on tõepoolest nii, et kui vabariigi president näeb, et vastuvõetud seadus on vastuolus põhiseadusega, siis ta teeb kõigepealt Riigikoguleettepaneku kogemata sisselipsanud viga parandada ja kui Riigikogu peab presidendi ettepanekut põhjendatuks, siis ta selle vea ka parandab. Aga kahjuks võib tekkida ka selline olukord, et küsimus, kas seadus on kooskõlas põhiseadusega või ei ole, on vaieldav. Sel juhul on ilmne, et president ja Riigikogu on eriarvamusel ja alles sellisel tingimusel peaks Riigikohus rakenduma. Seaduste tühistamine Riigikohtu kaudu on konflikti lahendamise abinõu.

Juhataja: Suur tänu. Härra Järlik.

R.Järlik: Austatud pr.Hänni, paratamatult läheb siin jutt paragrahvile 154, millele on viidatud ka arutatavas parandusettepanekus. Kas Riigikohus tunnistab kehtetuks mis tahes seaduse või muu õigusakti, kui see on vastuolus põhiseadusega, ainult sellisel juhul, kui keegi tema poole pöördub, või on ta seda kohustatud tegema niikui nii?

L.Hänni: Ma juba viitasin sellele, et meie põhiseadus ei anna sellele küsimusele täpset vastust. Küll aga on põhiseaduses olemas mitmed mehhanismid, mis näitavad, kuidas ettepanek arutada seaduse vastavust põhiseadusele jõuab Riigikohtusse, see on sel juhul, kui madalama astme kohtud ei rakenda seadust, kuna nad leiavad, et see on vastuolus põhiseadusega. Nendel ise puudub õigus tühistada seadust. Igal juhul peavad nad pöörduma sel juhul Riigikohtu poole vastava ettepanekuga. Peale selle on antud õiguskantslerile õigus apelleerida Riigikohtule, kui ta leiab, et on vastuolu põhiseadusega. Meie ettepanek on anda selline võimalus ka vabariigi presidendile. Ilmselt võib meie kohtute peatükile ette heita seda, et selles on kirjutatud liiga üldsõnaliselt, kuidas Riigikohus toimib põhiseaduse järelevalvekohtuna. Need küsimused, mis siin praegu on tõstatatud, tulenevad õigusliku lahenduse pealiskaudsusest, mida me põhiseaduses anname. Kuid ma rõhutan veelkord, et valides kahe variandi vahel - 1) Riigikohus teostab omal initsiatiivil järelevalvet, 2) rakendub tööle konkreetse kaebuse põhjal - tuleks ilmselt eelistada seda võimalust, kus ta ikkagi tegutseb kohtuna, see tähendab, astub vahele ja teeb otsuse, kui on tekkinud konflikt.

Juhataja: Suur tänu. Härra Kama, palun.

K.Kama: Mul ei ole küsimusi. Ma tahan repliigi korras öelda, et kui me lähtuksime kontseptsioonist, et Riigikohus järelevalveorganina peab omal algatusel hakkama tühistama neid seadusi, mis on vastuolus põhiseadusega, siis kaotab see peatükk, kus on juttu õiguskantslerist, täielikult oma mõtte. Just nimelt õiguskantsleri peatükk näitab seda, et ikkagi Riigikohtu poole peab keegi pöörduma selleks, et kogu see protsess käima läheks. See mehhanism, mis on praegu välja pakutud, on teatud mõttes presidendi kaitse, et ta ei peaks, ei oleks kohustatud põhiseaduse järgi välja kuulutama sellist seadust, mille puhul ta ise leiab, et see on vastuolus põhiseadusega. Samal ajal, kui ta on selle juba välja kuulutanud, siis ei tohiks tal olla ka enam asja pöörduda Riigikohtu poole, kui ta ise on selle välja kuulutanud, siis ei ole nagu midagi enam pärast protestida. Täna tähelepanu eest.

Juhataja: Suur tänu. Härra Rätsep.

J.Rätsep: Ma sooviksin eksperdi abiga juhtida tähelepanu ühele kahtlusele selle sätte formulatsioonis. Nimelt kuulutab president seaduse välja või pöördub Riigikohtu poole ettepanekuga tunistada seadus kehtetuks vastavalt põhiseaduse paragrahvile 154. Siin ekspert Kiris mõtles minu arvates küllaltki põhjendatult, et sel juhul seadus veel ei kehti. Ta peaks pöörduma Riigikohtu poole seisukoha võtmiseks ja see viimane fraas tuleks minu arvates täpsemalt formuleerida.

Juhataja: Suur tänu. Härra Runnel.

H.Runnel: Austatud kolleegid! Ma ühinen ka Jüri Rätsepa märkusega sõnastuse kohta ja samal ajal tahan juhtida puhtstiili mõttes tähelepanu paragrahvile 91, kus me hääletasime lisalehelt Jüri Adamsi variandi, kus me andsime presidendile ka pikema tsükli. Minu meelest on täiesti sümmeetriline, kui paragrahvis 109 pakutakse sedasama pikemat menetlust ja selle sümmeetria tõttu ma leian, et selle läbimineks kaunistaks põhiseadust.

Juhataja: Suur tänu. Hr.Korrovits.

V.Korrovits: Tänan, hr.juhataja! Ma toetaksin niisugust parandust just sellepärast, et kohus peab ikka olema kohus. Ja temale peab tõesti keegi midagi andma otsustada. Ja see väide, et põhiseaduses on vähe öeldud selle kohta, kes need materjali esitajad on, võib olla õige, aga see ei takista ametiisikuid või esinduskogusid, kes on selleks pädevad, neid asju pärast reguleerimast ja täiendamast. Aga mingil juhul ei tohiks lasta kohtul omapead niisugust tegevustarendada, siis me viiks ta välja kohtu rollist. Tänan.

Juhataja: Suur tänu. Algab hääletamine. Ma tuletan meelde hr.Rätsepa ettepanekut kaaluda veel kord sõnastust, et ei juhtuks nii, et tuleks tunnistada kehtetuks seadus, mis veel seaduseks pole saanudki, kuid ma arvan, et see redaktsiooniline küsimus ei sega meid praegu hääletamast, sest ilmselt on kõigil selge ettekujutus, millisest täiendavast mehhanismist käib jutt paragrahv 109 2.lõigu osas. Algab hääletamine.

Kes on selle poolt, et muuta paragrahv 109 2.lõiku vastavalt redaktsioonitoimkonna ettepanekule? Hääletame, palun. Poolt on 17, vastu 4. Assamblee võttis vastu otsuse muuta paragrahv 109 2.lõiku vastavalt redaktsioonitoimkonna ettepanekule.

Lugupeetud kolleegid! Me oleme töötanud ilma vaheajata täpselt poolteist tundi. Vastavalt reglemendile järgneb vaheaeg. Vaheaeg 20 minutit, töö jätkub kell 16.21.

V a h e a e g

Juhataja: Vaheaeg on lõppenud ja me jätkame tööd. Palun viime läbi kohaloleku kontrolli. Assambleeliikmeid on saalis 24. Meil on läbi vaadatud enamus redaktsioonitoimkonna ettepanekutest. Jäänud on vaid viis viimast ettepanekut, kuid pärast neid tuleks meil otsustada ka see, kas on küllalt tõsiseid põhjusi, et pöörduda veel kord tagasi küsimuse juurde, kes valib presidendi. Jätkem redaktsioonitoimkonna kahekümne teise ettepanekuga. Palun kõnetooli pr. Hänni.

L.Hänni: Lugupeetud kolleegid, paragrahvi 111 2.lõik jäi menetlusse Assamblee eelmisest istungist. Me tunnistame, et me tõime teie ette sama redaktsiooni, mis eelmisel korral. Nimelt me leidsime, et see on piisav, et edasi anda seda mõtet, et vabariigi presidendi seadluste kohta peab Riigikogu langetama oma otsuse niipea, kui see on võimalik. Kuna vabariigi president annab seadlusi välja olukorras, kus Riigikogu kokkutulemine on takistatud, ja need õigussuhted, mis vabariigi presidendi seadluste alusel tekivad, vajavad oma edasise

saatuse suhtes kiiret otsustamist, siis sõna "viivitamatult", mis tekitas eelmine kord küsimusi, on kohane, sest ta annab suunise Riigikogu kodukorra seaduse jaoks, et seadluste suhtes otsuste langetamiseks tuleb ette näha kord, mis võimaldab seda teha kiiresti, viivitamatult nagu põhiseaduse tekst ütleb. Nii et me leidsime, et selline redaktsioon nagu me teile eelmine kord esitasime, võimaldab mõtet, mida me tahame edasi anda, ka välja lugeda. Aitäh.

Juhataja: Suur tänu. Kas on küsimusi? Hr. Adams, kas te soovite küsimust esitada või kõne pidada? Selge, tänan. Kas on küsimusi? Ei ole. Aitäh, pr.Hänni. Kõneks on sõna hr. Adamsil.

J.Adams: Lugupeetud kolleegid, selle paragrahvi sõnastus ei ole minu arvates meie põhiseaduse projekti vääriline. Enamnik paragrahve on põhjalikult läbi arutatud, siin on tavaliselt isegi toodud kõnepuldist näiteid võimaliku, absurdse, pahatahtliku tõlgenduse kohta jne., jne. Ma ei oleks seda küsimust üles tõstnud, kui me ei oleks läinud põhiseaduse tööga uuele ringile. Lõppude lõpuks on see üks kõrvalisemaid probleeme, aga kuna see on praegu toodud täiskogu ette, siis peab juhtima tähelepanu. Ma osutaksin nii sisulisele kui vormilisele kõlbmatusele, minu arvates. Ja see käib täpselt samavõrra ka põhitekstis oleva redaktsiooni kohta, nii et olulist muudatust või erinevust omavahel ei ole. Kui me kujutame ette, et seadlused Eesti Vabariigis saavad olema midagi muud kui seadlused nõukogude võimu ajal, s.t., et neid tuleb väga harva ette, ainult mingi erakorralise seisukorra ajal, kui Riigikogu ei saa koos käia, et nad ei puuduta mitte isikute ametisse määramisi, vaid nad on tegelikult seadused,

mida on tarvis teha. Kujutame ette, et oli mingisugune sisepoliitiline kriis ja vahepeal presidendi ja teiste allkirjadega kehtestati terve rida seadlusi. Näiteks seadlus selle kohta, kuidas tohib tulirelvi omada, seadlus teatud inimeste mingisuguste poliitiliste õiguste piiramise kohta või muud sellist. Olukord möödub, Riigikogu tuleb kokku ja meie paragrahvi järgi peab viivitamatult võtma vastu nende kinnitamise või tühistamise. Sõna "viivitamatult" on jah kena sõna. Mida see tähendab? Eks Riigikogu otsustab ise, kas ta hakkab nendega tegelema või ei. Järgmine probleem on see, et minu arvates siin antud kahene valik - tühistamine või kinnitamine - on see kõige vähemtähtsam kõikidest võimalikkudest. Ma kujutan ette, et kui Riigikogu võtab ühe seadluse menetlusse või terve paki seadlusi, siis tõenäoliselt enamiku nende kohta tema ei langeta kumbagi otsust, ei kinnitamise, ei tühistamise otsust, vaid vastupidi, ta tõenäoliselt muudab neid. Nii et kõigepealt on see loetelu probleem, millele ma juhtisin eelmine kord tähelepanu. On võimalus ka (seda oli algses projektis pakutud), et sellisel juhul seadluse jõustumine seadusena võiks toimuda nii-ütelda vaikival nõusolekul, aga see mõte on vist natukene liiga võõras. Nii et kui teatud tähtaja jooksul ei ole Riigikogu kinnitanud seda seadlust, siis jõustub seadusena. Mis puutub selle küsimuse vormilisse külge, siis minu jaoks ei ole aktsepteeritav lause teine pool: kes võtab viivitamatult vastu

nende kinnistamise või tühistamise seaduse. Seadlus kehtestatakse seadusena eraldi seaduse vastuvõtu teel. Kas see ei kõla natukene imelikult? Võib-olla võiks seda redigeerida, kuid mitte täiuslikkuse suunas, siis võiks seda lõiku redigeerida vähendamise suunas, umbes selles mõttes, et esitatakse Riigikogule, kes võtab viivitamatult vastu nende kohta otsuse või midagi selles suunas. Igatahes minu jaoks momendil siin sõnastuses kollitab mingisugune dilemma, et Riigikogul jääb üle kas võtta või jätta, kas kinnitada või tühistada, aga selle kõige normaalsema protseduuri, et lasta läbi komisjonide, kuulata ära arvamused, viia sisse muudatused jne., see natuke välistaks.

Juhataja: Suur tänu. Hr.Uluots. Palun.

Ü.Uluots: Ma küll otsustasin, et ma enam hr. Adamsiga ei vaidle, aga antud juhul tuleb seda siiski teha. Meie oma Ülemnõukogu praktikas oleme seda juba kogenud, et seadlus on hakanud kehtima ja siis tuleb hakata teda sisuliselt parandama. Oletame, et ta on kehtinud juba kuu aega ja ta toimib, me hakkame teda sisuliselt parandama ja pärast laseme ta uuesti seaduse kujul käiku. Siis tekib meeletu segadus. Nii et antud situatsioonis on siiski võimalus teha ainult kahte asja - kas tühistada (ja Riigikogu hakkab selle asemel tegema uut seadust) või siis kinnitada. Nii et puhtpraktiline külg asja juures näitab seda, et antud juhul võib jääda ainult kaks alternatiivi: kas ei või jaa.

Juhataja: Suur tänu. Hr.Rätsep. Palun.

J.Rätsep: Lugupeetud kolleegid! Mul on siin hea võimalus ühineda kolleeg Uluotsa arvamusega. Selgituseks ütleksin veel mõne sõna selle sõna "viivitamatult" kohta. See on viimaste aastakümnete õiguspraktikas täiesti kasutatud termin ja ta tähendab, et optimaalse ajaga. Kui näiteks kaugel analoogina tuletada meelde, kus seda rakendatakse, siis Ülemkohus siinamaani, kui ta muudab teise astme kohtuna vahi all oleva süüdimõistetud suhtes karistusliiki, vabastab ta vahi alt, siis ta märgib oma määruses: viivitamatult vahi alt vabastada. See ei tähenda seda, et nüüd hakkavad kõik jooskma ja lukud tehakse poole tunni jooksul lahti. Viivitamatult tähendab seda, et vormistatakse kõik vajalik dokumentatsioon täiesti rahulikult, normaalses korras, mitte kohe - nii nagu võiks olla teine variant. See küsimus lahendatakse ilma viivitamata. Seadusandlikul kogul on praegu olemas kiireloomuline protseduur. Just nendelsamadel tunnustel, samadel tehnilistel tingimustel, millest Uluots rääkis, on minule küll selge selle sätte mõte. Tänan.

Juhataja: Suur tänu. Otsustame selle küsimuse hääletamise teel. Kes on selle poolt, et paragrahvi 111 2.lõikes muuta meie eelnõu teksti vastavalt redaktsioonitoimkonna ettepanekule? Hääletame, palun. Poolt on 19, vastu 2. Assamblee otsustas muuta paragrahvi 111 2.lõigu teksti vastavalt redaktsioonitoimkonna ettepanekule. 23.ettepanek. Palun, pr.Hänni.

L.Hänni: 23.ettepanek puudutab paragrahvi 126 3.lõiku ja seisneb selles, et nende paragrahvide loetelus, milles on sätestatud õigused ja vabadused, mida ei tohi piirata

kaitseväeteenistuses olijatel, jätta paragrahv 8 puhul ära osutus konkreetsetele lõikudele 3 ja 4 ja seda põhjusel, et selline osutus konkreetsetele lõikudele võib viia mõttele, et paragrahv 8 (mis käsitleb kodakondsust) teistes lõikudes käsitletud regulatsiooni või õigusi võiks piirata, kuigi sisuliselt on küll nii, et paragrahvi 8 lõikudes 1 ja 2 osutatud õigusi ei saa põhimõtteliselt piirata, sest need on kaitseväeteenistuses olijatel juba niiõelda post factum, nas on omandatud sündimise hetkel ja selle tõttu ei saa neid põhimõtteliselt hiljem enam muuta. Aga siiski selline osutus konkreetsetele lõikudele võiks panna mõtte liikuma selles suunas ja me leidsime, et kui siia jääb ainult viide paragrahvile 8, siis peaks olema ka need õiguslikud momendid, mis sellega kaasnevad, selged. Nii et ettepanek on viide paragrahv 8 lõikudele 3 ja 4, välja jätta.

Juhataja: Suur tänu. Hr.Käbin. Palun.

T.Käbin: Tänan. Olles redaktsioonitoimkonna liige, pean ma tunnistama, et ma ei toeta seda ettepanekut jätta need lõigud välja väga lihtsal põhjusel. Enalik põhiseaduse viiteid on toodud lõikude täpsusega ja praegu tõesti on asi nii, et 1. ja 2. lõigu puhul on võimatu neid õigusi piirata, milleks me siis toome terve paragrahvi. Samuti on täiesti mõttetu viidata 5.lõigule. Nii et olles täpsed, nagu me oleme mujal, ma leian, et on õige nii, nagu praegu on põhitekstis, paragrahv 8 ka lõikude täpsusega. Tänan.

Juhataja: Tänan. Küsimusi ja sõnavõtjaid ei ole. Ma palun, et pr. Hänni kommenteeriks hr. Käbini poolt öeldut ja seejärel proovime hääletada. Palun.

L.Hänni: Redaktsioonitoimkonnas tekkis see probleem seetõttu, et ta tekitas küsimusi, kas võib piirata paragrahv 8 teistes lõikudes sätestatud, kuna nad selles loetelus puuduvad. See, et põhimõtteliselt ja sisuliselt ei saa neid õigusi piirata, on ju juba juriidilise analüüsi tulemus, aga et inimesel, kes juriidilist analüüsi võib-olla ei oska teha, sellist asjatut küsimust ei tekiks, me leidsime, et õigusliku redaktsiooni mõttes ei kaota midagi, kui me selle konkreetse viite lõikudele ära jätame.

Juhataja: Suur tänu. Hr.Käbin, palun teistkordselt.

T.Käbin: Tänan. Lühike täpsustus. Siin ei ole vaja mingit keerukat juriidilist analüüsi. See on kõige lihtsama loogilise arutluse tulemus, kui see paragrahv läbi lugeda. Tänan.

Juhataja: Suur tänu. Loodetavasti on kõigile assambleeliikmetele selge, milles on probleem ja me saame selle probleemi lahendada hääletamise kaudu. Kes on selle poolt, et paragrahv 126 3.lõiku parandada vastavalt redaktsioonitoimkonna ettepanekule? Hääletame, palun. Poolt on 9, vastu 12. Assamblee ei toeta seda redaktsioonitoimkonna ettepanekut. 24.ettepanek. Pr.Hänni, palun.

L.Hänni: On ettepanek sõnastada paragrahv 149 esimese lõigu esimene lause järgmiselt: kohtunikud nimetatakse ametisse eluaegselt. Selline ettepanek tuleneb vajadusest lõigu esimesele lausele anda korrektne, eesti keelele omane kuju. Kohtunikuks nimetatakse eluaegselt - see kõlab kummaliselt.

Miks ta oli alguses meil sellisel kummalisel kujul? Need olid pikad vaidlused selle üle, et kui üks kohtunik on nimetatud ametisse eluaegselt, mida siis tähendab tema vabastamine hiljem. Siin ilmselt me ajasime natukene segi üldnormi, mis on esimeses lauses, ja selle üldnormi täpsustatud teises lauses, et seda eluaegses ametis olemist võib siiski seaduse alusel ja korras teatud tingimstel lõpetada. Küll aga oli redaktsioonitoimkonnas selline seisukoht, et inimene saab kohtuniku nimetuse eluaegselt, seda nimetust talt ära ei võeta, nii et see on selline vahetegemine nüansi. Ametisolek võib olla seadusega ajaliselt piiratud kas vanusega seoses või mingil muul põhjusel, aga kohtuniku nimi, kui inimene sellesse ametisse kord on nimetatud, peaks olema eluaegne. Nii et sel põhjusel me pidasime vajalikuks redaktsiooni muuta. Aitäh.

Juhataja: Suur tänu. Hr.Vahtre, palun.

S.Vahtre: Austatud pr. Hänni, te viitasite, et siin on püütud saavutada keelelist korrektsust. Mul on siiski väikene kahtlus, kas see sõna "eluaegselt" on keeleliselt korrektne. Nimelt on siin tarvis näidata siiski vältust, näiteks: ametisse määratakse viieks aastaks jne., mitte 5-aastaselt. Keeleliselt on mõeldav siiski, sisu kõrvale jättes, et määratakse ametisse pikaks ajaks, aga mitte pikaajaliselt või pikaaegselt. Puhtkeeleliselt annaks praegu isegi välja lugeda niiviisi, et kohtunikud nimetatakse ametisse sellel ajal, kui nad on elus. Nii et minu arvates kas eluajaks või pikaaegselt. Puhtkeeleliselt annaks praegu isegi välja lugeda niiviisi, et kohtunikus nimetatakse ametisse sellel ajal, kui nad on elus. Nii et minu arvates kas eluajaks või eluks ajaks, aga seda vist

ei oleks mõtet ka siin rohkem arutada, see jääks redaktsioonitoimkonnale veel kaalumiseks. Aitäh.

Juhataja: Suur tänu.

L.Hänni: Lugupeetud hr. Vahtre! Me neid kahte võimalust - eluaegseks ja eluaegselt - ka kaalusime. Ilmselt on siin tegu keelepruugi küsimusega. Keleekspertiisis seda asendust vajalikuks ei peetud. Ma ei oska praegu öelda, kas ei pööratud tähelepanu sellele küsimusele, aga sellisel kujul eda ei tõstatatud. Tundus, et väljend "eluaegselt" on läinud rohkem käibesse ja sel põhjusel on ta ka praegu meil sellisel kujul esitatud.

Juhataja: Hr. Runnel. Palun.

H.Runnel: Lugupeetud redaktsioonitoimkond ja kaaslased saalis! Mina julgen kõhelda ja kahelda, kas see pakutud variant on tugevam kui vana, sest siin ei ole küsimus ainult selles ühes sõnas "ametisse", vaid uus variant pakub: kohtunikud nimetatakse ametisse. Vana variant oli: kohtunikuks nimetatakse. Tähendab, see on umbes selline vahe, nagu ühes organisatsioonis on tegevlikmed ja auliikmed. Ja vana variant "kohtunikuks nimetatakse" on isegi tiitli- ja auküsimus, aga mitte ei ole ainult ametiküsimus. Võib-olla kompromiss oleks kusagil seal, et kohtuniku ametinimetust antakse eluks ajaks. Võib-olla on see. Aga see uus variant peletab täiesti eemale tiitli eluaegsuse, vaid seob pragmaatiliselt, ainult ilma auta ametitooli külge. Nii et see ei ole sugugi tugevam. Tänan.

Juhataja: Suur tänu. Hr.Erm. Palun.

A.Erm: Aitäh. Lugupeetud juhatus, lugupeetud redaktsioonitoimkonna esinaine! Ma ei hakka enam vaidlustama seda põhimõtet, kuigi ma ei ole sellega loogiliselt päris nõus, aga kõik juristid on teinud selgeks, et see peab nii olema. Ma tulen siiski keelelise juurde praegu. Eelmises variandis on minu meelest sõnastus loogilisem. Kohtunikuks nimetatakse eluaegselt - see jätab tõesti teatud kahesuse, aga samal ajal see annab ka võimaluse mõista seda tõesti sedasi, et kohtuniku nimetust ei saa keegi ära võtta. Käesolevas tekstis tekib tegelikult niisugune keeleline vastuolu, et nimetatakse ametisse eluaegselt ja samal ajal järgmine lause ütleb, et vabastamise alused ja korra sätestab seadus. Ühesõnaga, tekibki küsimus, et ta siis eluaegselt nimetatakse või ei nimetata. Minupoolne parandus on, et võib-olla kõlaks hoopis paremini, kui kohtunikud nimetatakse ametisse tähtajatult. Ühesõnaga niisugune ettepanek oleks, et võib-olla seda sõnastust siiski veel kaaluda. Võib-olla. Tänan.

Juhataja: Suur tänu. Pr.Hänni.

L.Hänni: Seda sõnastust on väga ja väga palju kaalutud nii eelmisel redaktsiooniringil kui keeleekspertidega. Küsimus on mõnes mõttes sisuline, ka formuleeringu küsimus, aga väide, et kohtunikud nimetatakse eluaegselt ei ole oma õigusliku toime poolest päris selge. Ta viitab küll sellele tiitlile, aga ta ei mõju eriti seadussättena. Ma loodan, et hr.Rätsep kui vastava toimkonna esimees, ütleb ka siin oma lõpliku arvamuse, sest ilmselt on siin otsuse langetamine siiski üsna raske. Neid nüansse ja tähendusvarjundeid ühel või teisel formuleeringul on üsna palju.

Juhataja: Aitäh. Hr.Korrovits.

V.Korrovits: Tänan. Austatud ettekandja! Küsimus on tõesti keeruline, sellepärast ei tahaks otsest formuleeringut välja pakkuda, küll aga tahaks öelda, mis häirib. Nimelt, kui räägitakse eluaegsusest ja edasi on juttu, et vabastamise sätestab seadus, siis nagu hakatakse elu kallale kippuma. Ja sellepärast annab võib-olla just tähtajaga niisugust aspekti kuidagi kõrvaldada. Küsimus on tõesti keeruline, kuigi mõte on selge. Tänan.

Juhataja: Hr.Rätsep, palun.

J.Rätsep: Austatud kolleegid! Ma olen VI toimkonna esindajana osa võtnud redaktsioonitoimkonna tegevusest, ka selleteemalistest arutlustest. Tõepoolest, nii praegu ajakirjanduses avaldatud tekstis kui ka parandusettepanekus ei ole õnnestunud leida rahuldavat lahendust. Kõik needsamad seisukohad, mida lugupeetd kolleegid Sulev Vahtre siin esitas, need keelekorrektsuse küsimused on kahjuks mittepiisavalt lahendatud. Ma tahaksin rõhutada seda, et põhiseaduses peab olema kohtunike eluaegsuse põhimõtte fikseeritud. Tuleb välja, et eesti keel on selle väljendamiseks küllalt õnnetu. Just nimelt Ain Kaalep keele asjatundjana on välja pakkunud "eluks ajaks". Keelepruugi järgi on see omakorda võõras, kuigi eesti keeles väljendaks ta seda mõtet täpsemalt. Põhimõtteliselt oleme eeldatavasti kõik nõus sellega, et eluaegsuse printsiip peab olema sõnastatud, sest seni kuni niisugunegi kuju teksti tuli, ei oldud meie põhiseaduse eelnõu selle osaga rahul, et see ei ole selgelt väljendatud. Ma ei tea, võib-olla oleks pisut kergem, kui me märgiks, et kohtuniku amet on eluaegne.

Juhataja: Suur tänu. Lugupeetud kolleegid! Meil on kaks sõnavõtjat veel. Kui te oleksite sellega nõus, et me püüaksime hääletamise teel otsustada. Sellisel juhul oleks viimane sõnavõtja hr.Kork. Hr.Saatpalu, palun.

V.Saatpalu: Ma tahaks juhtida tähelepanu sellele, et inseneriamet on ka eluaegne. Mina olen insener ja mina arvan, et mulle on see eluks ajaks antud. Ja ma ei saa aru, mispärast kohtunikul peab olema see eraldi siin põhiseaduses sees, ehkki ma tajun midagi küll seal taga. Ja minu arust, nii nagu iga inimese vabastamise alused ja korra sätestab seadus, nii sätestab seda ka kohtunike kohta ja miks kohtunikud peaksid olema põhiseaduses eraldi ära märgitud. Aga see on vist tõesti keelemeeste ja juristide teema ja ma esinen siin ausalt öeldes ainult insenerina, isegi mitte poliitikuna. Sellepärast ma pakun keelemeestele ja juristidele selle teksti kallal järelemõtlemiseks nädal aega. Aitäh.

Juhataja: Suur tänu. Pr.Hänni, ma palun, et redaktsioonitoimkond vajaduse korral annaks 24.ettepaneku suhtes oma arvamuse. Esitati seisukoht, et võib-olla on vajalik otsustamist edasi lükata, võib-olla esitatud tekst ei ole kõige parem redaktsioon, tuleks valida kolmas või neljas variant. Milline on redaktsioonitoimkonna lõppsõna selles asjas?

L.Hänni: Me ei hakka praegu taotlema seda, et meie ettepanekut paragrahv 149 esimese lõigu esimese lause muutmiseks hakataks hääletama. Kui me vahepeal leiame teistsuguse redaktsiooni, mis meie arvates täpsemalt annab edasi mõtte, mida me kõik mõistame, siis me tuleme teie ette uue ettepanekuga, aga praegu me ei taotle, et seda hääletada.

Juhataja: Suur tänu. 25.ettepanek.

L.Hänni: Paragrahv 154. Kõigepealt on ettepanek teha selle esimeses lõigus väikene muudatus, mida tabelisse kantud ei ole. See seisneb selles, et jätta välja sõna "konkreetne", kuna see on mittevajalik ja keeleliselt koormab seda lauset ilmaasjata. Oleks siis nii: kohus jätab kohtuasja lahendamisel kohaldamata mis tahes seaduse... Tahaks nagu võib-olla inglise keele päraselt veel mingit artiklit ette saada sellele kohtuasjale, aga eesti keeles ilmselt pole selline rõhuasetus vajalik. Mõte on niigi arusaadav. Kui sellele praegu vastuväiteid ei tule, kas siis võib oletada, et te olete selle ettepanekuga nõus?

Paragrahv 154 2.lõik. Siin on öeldud, et Riigikohus tunnistab kehtetuks mis tahes seaduse või muu õigusakti, kui see on vastuolus põhiseaduse sätte ja mõttega. Kohus peaks oma otsustuse tegema tuginedes seadusele, ja selline sõnastus, mis viitab abstraktsetele kategooriatele, põhiseaduse mõttele, viib meid kõrvale taotlustest, et kohtuotsus oleks tehtud ilmtingimata seaduse alusel. Seetõttu teeb redaktsioonitoimkond ettepaneku öelda selles lõigus lihtsalt nii: kui see on vastuolus põhiseadusega. Põhiseadus ise sisaldab üldisi norme, mis võimaldavad küllaltki laiendavat tõlgendust. Näiteks paragrahv 11, mis räägib sellest, et piirangud peavad olema vajalikud demokraatlikus ühiskonnas ja ei tohi moonutada nende õiguste olemust. Selliseid väga üldisi sätteid on veel teisigi, mis suunavad kohut otsuse langetamisel. Nii et selle abstraktse mõtte võiksime välja jätta, viidates just nimelt sellele, et kohus langetab otsuseid, tuginedes seadustele.

Juhataja: Suur tänu. Hr.Järlik, palun.

R.Järlik: Lugupeetud pr.Hänni@ XII peatükk õiguskantsleri kohta ütleb, et ta teostab järelevalvet kõigi õigustloovate aktide põhiseadustele vastavuse üle. Edasi tuleb, et selle vastuolu korral teeb ta akti vastuvõtnud organite ettepaneku viia see 20 päeva jooksul vastavusse põhiseaduse või seadusega ning kord aastas esitab Riigikogule ülevaate õigustloovate aktide kooskõlast põhiseaduse ja seadustega. Nüüd on aga paragrahvis 154 öeldud, et tunnistas kehtetuks mis tahes seaduse või muu õigusakti, kui see on vastuolus ainult põhiseadusega. Miks on siit ära jäetud vastuolu seadustega? Kas ta tunnistas siis tõesti kehtetuks ainult põhiseadusega mittekooskõlas oleva seaduse või õigustloova akti ning ei tunnista akti kehtetuks, kui see on vastuolus seadustega? Aitäh.

L.Hänni: Õigusaktide all mõeldakse siin eri liiki õiguslikke dokumente. Siia võivad kuuluda seadused, määrused, samuti omavalitsuste korraldused ja ilmselt peaks meie haldusõigus sätestama, kuidas toimub järelevalve nende õigusaktide üle, mis ei ole seadused. Selliste õigusaktide tühistamine või kehtetuks tunnistamine ei peaks igal juhul käima kohtu kaudu, vaid selleks võiksid olla mingid teised mehhanismid. Seetõttu on paragrahvis 1654 tehtud viide põhiseadusele, kuigi jah, siin võib tulla tõesti probleem, sest viide muule õigusaktile on ikkagi olemas. Ma arvan, et seda märkust tuleks veel kord analüüsida. Võib-olla mõni redaktsioonitoimkonna liige oskab midagi lisada, sest vürskelt me seda küsimust arutanud ei ole?

Juhataja: Hr.Adams, palun.

J.Adams: Kui ma õieti aru sain, pr.Hänni, siis redaktsioonitoimkonna ettepanekud paragrahv 154 kohta võimaldavad põhiseaduse teksti lühendada nelja sõna võrra, ilma et sisuliselt midagi muutuks. Ma lihtsalt tahtsin teha komplimendi, sest osalt minu püüdluste tõttu põhiseaduse tekst pikenes täna paarikümne sõna võrra, siin on aga tegu vastupidise tendentsiga. Tänan.

Juhataja: Suur tänu, hr.Adams. Küsimusi ja sõnavõtjaid rohkem ei ole, me saame hääletada. Meie ees on konkreetne redaktsioonitoimkonna ettepanek paragrahv 154 2.lõigu kohta ja ettepaneku sisu on praegu vaid selles, et jätta teise lõigu lõpust ära kolm sõna: sätte ja mõttega. Kes on selle poolt, et parandada paragrahv 154 2.lõiku vastavalt redaktsioonitoimkonna ettepanekule? Hääletame, palun. Poolt on 24, vastu kaks. Assamblee on otsustanud muuta paragrahv 154 2.lõiku vastavalt redaktsioonitoimkonna ettepanekule. Meil on jäänud läbi arutada ja otsustada üks ettepanek, 26.ettepanek. Palun, pr.Hänni.

L.Hänni: Paragrahv 158 kohta on ettepanek muuta redaktsiooni selle sätte sisu muutmata. Teatavasti me tegime ühe muudatuse paragrahvis, mis käsitles Riigikogu valimiste korda, sest seal hääletamisel omistatud tunnused käisid tegelikult valimiste kohta (üldine, ühetaoline ja otsene). Sellest samast muudatusest tulenevalt on vaja ka paragrahv 158 korrektset sõnastada, et valimised on üldised, ühetaolised ja otsesed, hääletamine on salajane. Selle paragrahvi teises lõigus me leidsime, et kõlab paremini, kui formuleering "on hääleõiguslik iga selle omavalitsuse maa-alal püsivalt elav isik" öelda mitmuses, s.t. on hääleõiguslikud selle

omavalitsuse maa-alal püsivalt elavad isikud. See on stiilimuudatus, kusjuures sisu jääb täpselt samaks.

Juhataja: Suur tänu. Kas on küsimusi? Kas keegi soovib sõna võtta? Küsimusi ei ole, soovi sõna võtta ei ole ka keegi avaldanud. Me saame hääletada.

Kes on selle poolt, et muuta paragrahv 158 vastavalt redaktsioonitoimkonna ettepanekule. Hääletame, palun. Poolt on 23, vastuhääli ei ole. Assamblee on otsustanud muuta paragrahv 158 vastavalt redaktsioonitoimkonna ettepanekule.

Lugupeetud kolleegid, me oleme ära teinud väga suure töö, kuid jäänud on veel üks tähtis ja keerukas küsimus. Redaktsioonitoimkond on viiendal lehel teinud meile ettepaneku otsustada, kas me soovime tagasi pöörduda korduvalt käsitletud ja otsustatud küsimuse juurde, kes valib vabariigi presidendi. Mul on palve, et redaktsioonitoimkonna esimees pr.Hänni esitaks kaalutlused, miks toimkond arvab, et võib-olla vajalik ja võimalik selle küsimuse juurde tagasi pöörduda. Palun, pr.Hänni.

L.Hänni: Lugupeetud Assamblee! Redaktsioonitoimkond tõi teie ette need seisukohad, milles me olime üksmeelsed, et vastav muudatus tuleb teha. Mis puutub presidendi otsevalimisse, siis on selge, et siin ei ole tegemist mitte niivõrd õigusliku probleemiga, kuivõrd poliitilise küsimusega. See on muutunud küsimused, mis võib määrata meie põhiseaduse eelnõu saatuse. Redaktsioonitoimkonnas oli eile koosolekul kohal neli inimest. Olles teie poolt määratud eelfiltriiks, oleksime võinud neljakesi langetada otsuse, et seda küsimust Põhiseaduse Assamblee enam ei aruta ega hääleta, kuna me oleme

siin korduvalt oma seisukohta väljendanud. Redaktsioonitoimkonna neljast kohalolevast liikmest olid aga kaks kindlal seisukohal, et seda küsimust enam käsitleda ei tule, ja kaks olid seda meelt, et küsimust tuleks käsitleda. Selline viigiseis redaktsioonitoimkonnas ja vastutus, mida me kanname just nimelt selle valiku tegemisel, sundisidki meid tulema teie ette ettepanekuga, et küsimust, kes valib vabariigi presidendi, hakkame arutama ainult siis, kui Põhiseaduse Assamblee on nõus seda arutama. Ma loodan, et te saate aru redaktsioonitoimkonna olukorrast, kus neli inimest ei olnud pädevad otsust langetama, seda enam, et meie hääled kippusid jagunema. Aitäh.

Juhataja: Suur tänu, pr.Hänni. Arutelu objektiks on see, kas me peame vajalikuks veel kord kaaluda küsimust, kes valib presidendi. Kas keegi soovib enne sõna, kui me hääletame? Hr.Salum, palun.

V.Salum: Redaktsioonitoimkonna esinaise põhjendus oli, et päevapoliitilistel kaalutlustel peame selle järele päevakorda võtma. Aga me andsime ju töötuse päevapoliitilistel kaalutlustel põhiseadust mitte teha. Leian, et me ei peaks seda enam uuesti arutama. Tänan.

Juhataja: Suur tänu. Hr.Adams, palun.

J.Adams: Lugupeetud kolleegid, mul on olnud juhust vastata mitmel maal ja mitmes keeles küsimusele, mida me siin Assamblees teeme. Ja ma olen püüdnud inimestele selgitada, et me töötame siin välja poliitilisi kompromisse, mis tihtipeale kukuvad välja kaunis kunstlikud, aga nad on vähemalt saavutatud nii, et kõik sellega lepivad, kuigi võib-olla ükski poliitiline

jõud otseselt ei ole tulemusega rahul. Presidendiküsimustes on meil olnud äärmiselt palju vaidlusi ja lõpuks me jõudsime kompromissini, mille sisu on ühest küljest äärmiselt keerukas paragrahv põhiseaduse tekstis ja teisest küljest paragrahv rakendusotsuses. Ma tunnistan, et see ei ole ilmselt tõesti ideaalseim tee ja mitte lihtsaim tee. Alternatiivettepanek on see jõupingutus kõrvale pühkida ja minna tagasi äärmiselt lihtsa tee juurde, mille suhtes me võime kindlad olla, et ükskõik mis ta ka ei oleks, ei ole ta enam poliitiline kompromiss. Tänan.

Juhataja: Suur tänu. Lugupeetud kolleegid, kas te lepite sellega, et viimane sõnavõtja on kolleeg hr. Ants Erm? Tegemist on ju selle valdkonnaga, millega me vist kõik oleme hästi kursis, ja hääletamisele tuleb vaid üks küsimus, kas hakkame arutama või mitte. Palun, kas proteste, kui viimane sõnavõtja on hr. Erm? Proteste ei ole. Sõna on hr. Leissonil, palun.

E. Leisson: Lugupeetud kolleegid, ma ei jaga seda arvamust, et meie põhiseadus on algusest lõpuni valmis tehtud ja et meil ei ole enam mitte midagi teha. See töö, mis me oleme teinud täna ja ka eelmisel reedel ja mis tõenäoliselt seisab ees järgmisel kokkutulekul, on äärmiselt meeldiv just selle poolest, et me ei ole kaotanud huvi selle töö vastu, mis meile on usaldatud. Aga sealjuures ei maksa ka seda unustada, et põhiseaduses on siiani sätestamata meie riigikord ja järjepidevus. Ei ole sätestatud meie suhtumist kõige hirksamasse totalitarismi ja diktatuuri, mis võiks samuti olla üldalustes. Riigivõimu isurpeerimine on raskeim riiklik kuritegu. Sõnagagi ei ole sätestatud Eesti kuulumist

maailmaorganisatsioonide täieõiguslike liikmete hulka ja nii mõndagi muud. Ja ma ei saa kahjuks nõustuda redaktsioonitoimkonna esimehe seisukohaga, et presidendi valimine on kujunenud poliitiliseks probleemiks. Ei ole kujunenud poliitiliseks probleemiks, see on kujunenud meie põhiseaduse esimese peatüki esimese paragrahvi tõlgendamiseks. Kui kõrgeima riigivõimu kandja on rahvas, miks peame siis meie seda küsimust otsustama? Kas rahvas delegeerib selle õiguse riigikogule või ei delegeeri, see on tema otsustada ja ma arvan, et see otsustus tuleb võimaldada rahval teha. Täpselt samuti ei jää rahvas ilma põhiseaduse algatamise õigustest, kui see kuulub Riigikogu liikmetele, komisjonile või fraktsioonile. Ta saab seda teostada sel teel, kuid kas ta soovib seda teha, seda tuleks küsida rahvalt. Ma tänan.

Juhataja: Lugupeetud kolleegid, kui on võimalik, siis ma palun jääda arutletava küsimuse juurde. Arutame seda, kas Assamblee peab vajalikuks ja võimalikuks pöörduda tagasi presidendi valimise probleemide juurde. Hr.Käbin, palun.

T.Käbin: Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Ei saaks nõustuda sellega, et küsimus, kes valib presidendi, on päevapoliitiline küsimus. Mina isiklikult olen algusest peale olnud selle arvamus juures, et see õigus peab olema rahval. Pigem on päevapoliitika see, mida nimetati kompromissiks, et olgu peale, lubame esimene kord rahval presidendi valida, hiljem enam mitte, aga sel juhul võib-olla nad hääletavad põhiseaduse poolt. Minu arvates on küsimus nii oluline, et Assamblee peab selle juurde tagasi tulema. Tänan.

Juhataja: Suur tänu. Hr.Sovetnikov, palun.

S.Sovetnikov: Austatud kolleegid, minu arvates peame kindlasti seda küsimust arutama, aga meil on saalis ainult 25 assambleeliiget. Kui ma õigesti mäletan, siis viimast korda oli see küsimus kõne all 6.veebruari, kui me arutasime Jüri Raidla alternatiivi. Siis oli selle alternatiivi vastu 21 häält ja üldse hääletasid 34 assambleeliiget. Minu arvates, kui asja arutada, siis järgmisel korral, see ei ole tõsine lahendamine, kui me hakkame veel täna arutama ja hääletama. Tänan.

Juhataja: Aitäh. Hr.Jürgenson.

K.Jürgenson: Aitäh. Presidendi valimine pole põhiseaduse kui terviku seisukohalt kontseptuaalne küsimus. See ei ole kõige põhilisem, põhiseaduses on märksa tõsisemaid küsimusi, mida võiks tõesti veel kord arutama hakata. Ma arvan, et me ei hakka seda tegema. Just presidendi valimise küsimuse uuesti tõstatamine, jätkuvalt tõstatamine on päevapoliitiline küsimus. Ma arvan, et oleme seda korduvalt hääletanud, sellele vastuse andnud ja asjaga uuesti otsast pihta hakata ei ole mitte mingit mõtet. Aitäh.

Juhataja: Suur tänu. Hr.Erm, palun.

A.Erm: Lugupeetud kolleegid! Ma tuleks siiski kõigepealt selle juurde, kuidas Assamblee moodustati. See valiti tükk aega pärast seda, kui oli valitud Ülemnõukogu ja Eesti Kongress ja kahjuks ei ole ilmselt meie kellegi nii-öelda valimisplatvormi seda küsimust põhjalikult käsitletud, kas toetatakse presidendi otsevalimist või parlamendi poolt valimist. See arvamus on meil tegelikult kujunenud hiljem. Me kaitseme seda praegu nii-öelda oma poliitilisest platvormist lähtudes, oma maailmavaatest lähtudes ja seetõttu on väga raske apelleerida nüüd sellele ühe

sõnaga. Selles mõttes on see kompromiss, et esimene kord valib presidendi rahvas, tõesti poliitiliste jõudude vaheline kompromiss, mis on tehtud päevapoliitikast lähtudes. Mul on küll ettepanek lõpetada selle küsimuse arutelu ja jääda selle juurde, mis on juba otsustatud. Kui selgub, et eesti rahvas kindlasti tahab valida presidendi alati otse, siis on võimalik põhiseadust ka edaspidi muuta. Selle küsimuse võib ju jätta siis tulevase valimiskampaania küsimuseks, kuna ma ütlen, et tegemist on päevapoliitilise, mitte kontseptuaalse küsimusega. Täna.

Juhataja: Suur tänu, hr.Erm. Me asume kohe hääletama. Palun teeme veel kord kohaloleku kontrolli. Saalis on 27 assambleeliiget.

Kes on selle poolt, et Assamblee veel kord arutaks presidendi valimise küsimust? Hääletame, palun. Poolt on 7, vastu on 16. Assamblee on asunud seisukohale, et ta ei pöördu tagasi presidendi valimise küsimuse arutamise juurde.

Lugupeetud kolleegid! Me oleme ammendanud küsimused, mis redaktsioonitoimkond on tänaseks ette valmistanud. Palun veel kord teie kõigi tähelepanu, et me lepiksime kokku, kuidas me jätkame tööd. Järgmisel nädalal on võimalik, et Assamblee peaks alustama tööd neljapäeval, näiteks kella kolmest. Ma palun, et te väljendaksite oma seisukohta selle ettepaneku suhtes.

Teiseks võtsime täna vastu otsuseid, mis minu arvates eeldavad, et meil tuleb hakata käsitlema ka põhiseaduse rakendamise seaduse eelnõu. Selles küsimuses peaksime samuti eelnevalt kokku leppima, sest meie kokkulepe saaks olla aluseks redaktsioonitoimkonna edasisele tööle. Hr.Kama, palun.

K.Kama: Austatud Assamblee! Ma tahaksin põhjendada, miks ma pean vajalikuks, et rakendusotsus võetaks uuesti Assamblee menetlusse. Nagu teada, saatis Ülemnõukogu Assambleele tagasi ainult põhiseaduse eelnõu, kuid ei saatnud tagasi rakendusseaduse eelnõu. Rakendusseaduse eelnõu saadeti justiitsministeeriumi eksperisi ja justiitsministeerium peaks oma ekspertiisi tulemused esitama Ülemnõukogule ületulevaks nädalaks, nii nagu ka Assamblee oma nüüd jätkunud töö põhiseaduse juures. Praegu on siis hetkeseis selline, et Assamblee on andnud rakendusseaduse eelnõu pidulikult Ülemnõukogule üle ja redaktsioonitoimkonnal puudub alus sellega edasi töötada, edasi tegeleda. Et seda teha, peaks Assamblee otsustama, et ta võtab ka rakendusseaduse eelnõu uuesti arutluse alla, võtab ta menetlusse. Mõned põhjendused. Eile, kui töötasime redaktsioonitoimkonnaga põhiseaduse eelnõu kallal, leidsime veel mitmeid probleeme, mida ei ole otstarbekas hakata põhiteksti raames, küll aga rakendusseaduse raames. Näiteks näeb põhiseaduse VIII peatükk ette, et kui Riigikogu ei kehtesta või ei võta vastu eelarvet kahe kuu möödudes eelarveaasta algusest, tulevad automaatselt uued valimised, Riigikogu läheb laiali. Olukorras, kus me praegu oleme, kus Eesti elab neljandat kuus ilma eelarveta ega ole näha, et eelarve niipea üldse võiks tekkida, tähendaks VIII peatükk senisel kujul seda, et me võib-olla valime sel aastal Riigikogu ja hakkame kohe tuleva aasta märtsis uut Riigikogu valima. Ka rakendusseadus peaks siin ette nägema paindliku üleminekuprotseduuri, andma näiteks Riigikogule võimaluse mingi

tähtaja jooksul pikendada riigieelarve vastuvõtmise protseduuri või tegema midagi muud taolist. Samasuguse näite võiks tuua peatüki "Kohalik omavalitsus" juures, kus on ette nähtud, et ainult seaduse alusel tohib panna kohalikule omavalitsusele ülesandeid. See on printsiibis väga õige, aga samas ma olen veendunud, et praegustel reformiperioodidel, kus me peame panema kohalikud omavalitsused küll koostama valijate nimekirju, küll võtma vastu avaldusi vara tagastamise kompenseerimise kohta, ei ole võimalik olukord, kus valitsus ei saaks anda kohalikule omavalitsusele mingeid ülesandeid. Ka siin tuleks leida mingisugune üleminekuperiood, see tahaks sätestamist rakendusseaduses. Ja lõpuks, nagu juba öeldud, ka täna tehti põhiseaduse eelnõus mitmeid parandusi, mis tingivad muudatusi ka rakendusseaduse eelnõus. Nii et minu ettepanek oleks võtta täna vastu protseduuriline otsus hakata uuesti käsitlema ka rakendusseadust, teha seda järgmisel nädalal, kui me kokku tuleme. Vahepeal saaks sellega töötada redaktsioonitoimkond.

Juhataja: Tänan. Hr.Adams, palun.

J.Adams: Ma toetaks kõiki Kaido Kama argumente. Tekstina ei ole rakendusseadus viidud sellisele täiuslikkus astmele, nagu praegu on põhiseaduse enda tekst. Ma usun, et meil on privileeg tegelda temaga igal juhul. Temaga tegelemisel on omad kindlad poliitilised ohud, kuid ma usun, me suudame nendest üle olla. Põhiline küsimus, millest ma tahtsin rääkida, on midagi muud. Härra juhataja pakkus välja neljapäeva kella kolme. Ma ei ole kindel, et see on eriti õnnestunud väljapakkumine, sest sellel kella ajal toimub Eesti Komitee istung, see on parasjagu

poole peal ja Eesti Komitee liikmed vaevalt suudaksid vähem kui paaritunnise hilinemisega kohale tulla.

Juhataja: Suur tänu. Hr.Uluots, palun.

Ü.Uluots: Täienduseks hr. Adamsi arvamusele ma tahtsin öelda, et neljapäeval kell kolm hakkab Presiidiumi istung ja 5 assambleeliiget on Presiidiumi liikmed. Paratamatult jääb koosseis väga väikeseks, ja kui ka Assamblee kokku tuleb, siis on tõsine palve, et asi ei läheks hääletamiseks. Aitäh.

Juhataja: Aitäh. Hr.Saatpalu.

V.Saatpalu: Sellel päeval, neljapäeval valitakse Eesti pealinnale pea ja osa inimesi ei saa sellepärast siin olla. Kell 5 hakkab ka "Eesti Projekti" saalis koos istuma üks tähtis kogu, mis arutab, miks eesti keeleseadus ei toimi. Ma usun, et siitki saalist on aktiivseid poliitikuid, kes tahaksid selles foorumis osaleda. Seetõttu oleks küll ettepanek võimaluse korral laupäeval kokku tulla, nii öelda omast ajast.

Juhataja: Aitäh. Pr.Aaskivi, palun.

Ü.Aaskivi: Lugupeetud juhataja, head kolleegid! Ma tahaksin esitada küsimuse kõigile neile, kes leidsid igasuguseid põhjusi, tõesti väga mõjuvaid põhjusi, miks mitte neljapäeval meie tööga alustada. Ma tahaksin siiski tuletada meelde, et esmaspäeval, 13.aprillil oleks vaja kogu meie poolt ettevalmistatud materjal Ülemnõukogule üle anda ja minu andmetel ei ole küll ühegi assambleeliikme huvides seda tähtaega pikendada. Aga millal siis jääb aeg selle materjali sellisesse vormi valamiseks ja viimiseks, et see tõesti 13.kuupäeval üle anda? Seda ei saa ju ka teha näiteks ööl vastu esmaspäeva, kui muud aega selleks üle ei jää. Ja kes seda siis

selliselt tegema hakkab? Aitäh.

Juhataja: Suur tänu. Hr. Runnel.

H.Runnel: Kallid kolleegid! Mina tulen alati Tallinna kaugelt ja jõuda siia tööpäeva alustamiseks õhtupoolikul on loomuvastane, see ei tule sugugi asjade loomusest. Ja sellepärast ma meenutan Assamblee algaegu, kui me veel noored olime. Siis me olime vahel siin ka laupäeval ja siis oli ka niisugune juhus, et laupäev pakuti siin majas isegi sooja teed või kohvi. Ma mõtlen, see peaks olema täiesti loomulik, et me tuleme reedel, oleme ka laupäeval siin ja selles majas leitakse võimalust toitlustamiseks, et me ei oleks, nagu vanasti öeldi, kaabakatena linnavahel jõlkumas. Siis me saaksime asjad korda, aga vastu ööd võõrast linnast siia tulla on loomuvastane. Täna.

Juhataja: Suur tänu. Ma leian, et neljapäevase töö kohta on esitatud küllalt vastuargumente. Niisiis, hr.Vahtrel ja hr.Korroovitsil ei pruugiks selles küsimuses enam midagi lisada.

Teine probleem oli meil veel. Kas Assamblee vaatab läbi ka rakendusseaduse eelnõu, sest täna vastuvõetud otsused niikuinii seda eeldavad? Kui Assamblee sellise lähenemisviisiga soostub, siis see tähendab, et redaktsioonitoimkond asub tööle ka rakendusseaduse eelnõu kallal. Niisiis, ühe küsimuse, millal meil on võimalik tööd jätkata, me oleme praktiliselt lahendanud: me jätkame reedel kell 11. Teise küsimuse puhul oleks hea, kui assambleeliikmed ütlevad veel välja oma mõtteid, kui seda on vaja teha. Sõnavõtjaid rohkem ei ole. Meil tuleb langetada otsus, et me jätkame tööd nädala pärast reedel kell 11 siinsamas saalis. Teiseks. Täna vastuvõetud otsused ja

kaalutlused, mida siin esitati, nõuavad, et me peaksime veel kord läbi vaatama ka rakendusseaduse eelnõu. Palun, kas meil on vaja nendes kahes küsimuses hääletada või aktsepteerivad assambleeliikmed mõlemat punkti. Kas on proteste? Ei ole. Me oleme mõlemas punktis kokku leppinud. Palun, kas redaktsioonitoimkonnal või teistel toimkondadel on enne istungi lõpetamist midagi kõigile öelda? Hr.Erm, palun.

A.Erm: Aitäh, hr.juhataja. Võib-olla see on ülearune, aga mul oleks juhatusesele niisugune palve, et kui me nüüd tõesti reede ja laupäev töötame, siis tuleb midagi ette võtta, et see projekt saaks pühapäeval vormistatud ja jõuaks esmaspäeval Ülemnõukogusse. Võib-olla oli see tõesti üleliigne öelda, aga ma pidasin seda vajalikuks. Aitäh.

Juhataja: Tänan. Juhatus tõepoolest vastutab selle eest ja teeb kõik, et Assamblee töö vili oleks tähtaegselt Ülemnõukogu käes. Kas pr.Hänni soovib veel sõna? Pr.Hänni, palun.

L.Hänni: Lugupeetud kolleegid! Ma tahaksin teid kõigepealt siiralt tänada tänase heatahtliku suhtumise eest redaktsioonitoimkonna töösse ja ühtlasi ka teatada, et kui me järgmisel nädalal tööle hakkame, olete kõik oodatud redaktsioonitoimkonna koosolekule. Lepime kokku nii, et teate, millal koosolek toimub, jätan ma pr.Anu Laidole. Aitäh.

Juhataja: Suur tänu. Aitäh teile. lugupeetud kolleegid! On võimalik, et järgmise nädala reedel peab Assamblee oma viimast istungit. Juhatus loodab teid kõiki näha siinsamas saalis nädala pärast. Head nädalavahetust teile! Kohtumiseni!